

ВІСТІ
КОМБАТАНТА

5

ТОРОНТО — НЬЮ-ІОРК 1975

ВІСТІ КОМБАТАНТА УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: І. Кедрин-Рудницький і д-р М. Малецький

ВИДАВЦІ: Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців
в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків
і УД УНА

СПІВУЧАСНІ: Братство Українських Січових Стрільців,
Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк.,
Українська Стрільська Громада в Канаді.

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

**United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers
of 1 Ukrainian Division UNA** in association with:

**Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian
Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans'
Association in Canada.**

Address: P.O. Box 279, Stn "D", Toronto 9, Ont., Canada

Editorial office in USA:

**Mr. I. Kedryn-Rudnytsky, 100-E Montgomery St.,
Jersey City, N. J. 03702 U. S. A.**

Статті, підписані прізвищем чи ініціалами автора не завжди
відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	6.00 дол.	1.50
Австрія	100 австр. шл.	20	Канада	6.00 дол.	1.50
Аргентина	670 пез.	120	Німеччина ...	20 н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Аргентина:

**Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, Argentina.**

Австрія:

**Dr. S. Naklowycz
Dresdner Str. 124/III/19
1200 Wien XX., Austria.**

Kiev Printers Ltd. — 860 Richmond St. West, Toronto 140, Ontario.

ЗМІСТ

Павло Тичина: Війна (вірш)	2
КОМЕНТАР	
Мирослав Малецький: "Камо грядеши?"	3
СУЧАСНЕ	
І. Р.: У поклоні УПА	7
Іван Кедрин: Гора породила мишу	10
Ярослав Курдидик: Детант, В'єтнам і мілітарна дійсність	13
Юрій Тис-Крохмалюк: Не забуваймо про наших побратимів	17
Скала Богдан: За об'єднання усіх кол. вояків УПА в одній організації	20
ЛЮДИ Й ОПІНІЇ:	
Лев Шанковський: До проблеми військових традицій	23
Михайло Сулима: Чи буде сила встоятися	27
МИНУЛЕ	
Сер Едвард Шеферд Крізі: Битва під Полтавою	33
Володимир Трембіцький: Кримські татари і Крим в національному та політичному аспекті	43
ФЕЙЛЕТОН	
Р. К.: Про легенди і ювілеї	58
Микита І. Мандрика: Скарб документальних фотографій	63
МІЛІТАРНА ХРОНІКА:	65
ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	67
З ЖИТТЯ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЇ	
Об'єднання кол. Вояків УПА	68
Братство кол. Вояків І УД УНА	73
ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ	
Василь Мельниченко (77), Богдан Мусій (79), Петро Іваницький (79)	

ВІЙНА

Кладусь я спатъ.

Три янголи в головах стоять.

Один янгол — все бажить.

Другий янгол — все зус.

Третій янгол — все знає.

І приснився мені

Син.

*Назе він сам проти ворога ставає,
А той обступає, просто в груди рубає!*

(Перший янгол вид свій закриває).

І ніби поле рівне, рівне та зелене.

(Другий янгол із хрестом до мене).

*І вітер стеле: «Не сумуйте, смерти той не знає,
Хто за Україну помирає!»*

(Третій янгол серце звеселяє),

І приснився мені

Син.

II.

Праворуг — сонце.

Ліворуг — місяць.

А так — зоря.

— «Благословляю, синку, на ворога».

А він: «Матусю моя!

Немає, каже, ворога

Та й не було.

Тільки й єсть у нас ворог —

Наше серце.

Благословіть, мамо, шукати зілля,

Шукати зілля на людське божевілля».

Звела я руку до хреста —

Аж коло мене нікого нема,

Тихо, лиш ворон: кря! кря!..

Праворуг — сенце.

Ліворуг — місяць.

А так зоря.

1925 р.

КОМЕНТАР

М. Малецький

«КАМО ГРЯДЕШИ?»

Нераз в нашій історії український народ переживав національну трагедію, бо його провідна верства, а принаймні її значна частина, його залишала. В гасах лихоліття вона стала пасивно-конформістичною, або прямо перейшла на сторону ворога. Мабуть, головною причиною наших невдач була неспроможність українського народу виховати таку провідну верству, яка не розлучалася б з ним ні в добру ні в лиху годину, а стояла б постійно у його проводі.

Перезитуючи нашу історію, мимоволі насувається питання, в зому причина цього некорисного й шкідливого явища. Відповідь на це вимагала б глибших студій та всесторонньої, висперуючої дискусії й цим не тут нам тепер займатися. Хочемо тільки вказати на те, що на нових місцях нашого поселення знову доводиться нам переживати події, які радше підтверджують правдивість нашої тези про відгушення проводу від нас. Воно видне і в політичному і в релігійному житті наших громад по цей бік залізної заслони. Про політичне відгушення постарасмося написати другим разом, а тепер торкнемося проявів його в церковному житті. Маємо на думці події зв'язані з відновленням помісности Української Католицької Церкви та завершення її устрою патріярхатом. Поведінка та дії деяких наших католицьких владик примушують нас — дуже нерадо — забрати в цій справі голос.

Відомо, що церковна ієрархія не існує сама для себе, а в першу міру для «люду божого», з якого вона вийшла і якого повинна взити жити згідно з церковними правдами та приміром показувати йому правильну життєву дорогу. Та гасом складається вражіння, що в уяві деяких ієрархів справа стоїть зовсім навпаки — «люди божий» існує для ієрархії.

На нашому фірмаменті, в останніх двадцяти роках бідному на великі індивідуальності, з'являється незвичайна лю-

дина, людина із зрозумінням історичних процесів, з великою візією, з одуховленням ісповідника віри, з конкретним міланцизмом. Провидіння не часто обдаровує народи такими людьми, не лише з такими прикметами, але з можливістю поставити їх на службу церкві й народові.

Саме в цей час певні ватиканські кола знову живуть самообманною ілюзією навернення Сходу Європи під юрисдикцію Апостольської столиці. Ведуться переговори із здекларованими атеїстами зовсім не в дусі християнського взення, а першою жертвою цього апізменту паде наша нескорена Церква. В час, коли офіційний Ватикан тільки шепотом згадує «братів християн», що терплять за віру і вірність Апостольській столиці, кардинал Йосиф Сліпий має відвагу голосно — на форумі синоду — стати в обороні переслідуваної та безпощадно нищеної нашої Церкви. Рішучо домагається допомоги в цій справі, домагається придержування постанов Берестейської унії, та в консеквенції визнання помісности Української Католицької Церкви і завершення її патріархальним устроєм. Рівночасно його голос лунає по майже всіх столицях Західнього Світу і не лишається без відгону на рідних землях. Там прислуховуються до цього голосу уважно й з нетизмом, бо він їм помагає пережити лихоліття. «Люд божий»-українці та загал священників в діаспорі з ентузіазмом — морально й матеріально — підтримують нашого первоієрарха. У цій гармонії мети і акції не багимо тільки деяких наших владик. Який їх шлях? Куди прямують? Чому позиції їх, як не прямо ворожі, то принаймні двозначні? Чому не йдуть на зустріж бажанням вірних так зійти оформлених нашим ісповідником віри? Яке становище наших монаших гинів? Ці питання мимоволі насуються на думку, коли думаємо про всім нам відомі факти. Вони вимовні.

Українська Католицька Церква на рідних землях не існує, і то за тихою згодою Ватикану. Українцям-католикам наш первоієрарх ставить візію помісности нашої Церкви, заведеної патріархальним устроєм. Відбуваються синоди, в яких беруть участь майже всі українські католицькі владики. Первоієрарх об'їжджає терени поселення українців. Всюди зустрігають його величаво та звеличують патріархом не тільки «люд божий» і священники, але також владики, — останні, правда, більш або менш щиро. Виглядало, що процес помісности Української Католицької Церкви закінчиться успішно, а Апостольська сто-

лиця погодиться з довершеним фактом. На протязі історії вона завжди з фактами рахувалася.

Але справи покотилися іншим шляхом, бо в однозгідному фронті забракло деяких владик. В історії церкви Ватикан, може з одним незнагим винятком, нікому патріярхату не створив, ані не подарував. Коли вірні із своєю ієрархією створили собі патріярхат, Ватикан приймав до відома фактичний стан. Бюрократія Апостольської столиці (вона всюди однакова) завжди старалася і старатиметься не допустити до децентралістичних процесів, бо це проти їх інтересів, проти обмеження влади, виявлюваної правом номінації єпископів, не згадуючи вже про матеріальну сторінку. Ця бюрократія вишукувала й вишукуватиме різні перешкоди, навіть всупереч виразним постановам Вселенського собору. Вона не звертає уваги на факт, що коли кардинал Йосиф Слітий на одній з сесій синоду в 1963 р. поставив внесок на відновлення патріярхату, всі отці цього синоду одобрили цю пропозицію оклесками. В історії синодів були вже випадки, коли навіть догми віри були сжвалювані оплесками. Відомо, що в римських базиліках при папському престолі можна відпраляти Службу Божу тільки за дозволом папи. Якщо папа дав такий дозвіл нашому первоієрархові з нагоди українського паломництва Святого року, то хіба він припускав, що при тому престолі пом'януть його як патріярха. І в дійсності пом'янули й до того у грецькій мові, щоб всі присутні на Сл. Божій ватиканські достойники це зрозуміли. На жаль, пом'янули тільки священики — владикам забракло відваги. І тут доходимо до суті справи: зому мовчали деякі наші владики? Невже ж налякалися листів ватиканських бюрократів? Невже ж вони їм ближчі, ніж помісність Української Католицької Церкви? Не хотється в це вірити, але факти залишаються фактами.

Про можливість розриву нашої Церкви з Римом ніхто не говорив, за вірність Римові наш первоієрарх карався по численних каторгах «Архипелагу Гулаг», а майже всі інші єпископи заплатили за це своїм життям. Тут не йдеться про якусь ересь, але про притримування і відновлення призабутих і «зам'ятих» бюрократією постанов Берестейської унії.

Чому, отже, така позиція деяких наших владик і наших гнів, а принаймні їх гільних представників (оо. Василяни, Силезіяни, Редemptористи)? Мабуть, не буде зовсім по-

християнськи, якщо в наші думки вкрадеться заздрість, коли згадаємо, гим були езуїти для свого польського народу в час його лихоліття. Де поділися наші Пйотри Скаргі?

Нам не відома призина вилому деяких владик з одного церковного, і навіть національного фронту. Вони винні українській спільноті вигерпні та обґрунтовані, а не «двоязигні» вияснення своїх позицій. І якщо ці позиції ідуть в розріз із сподіваннями і переконаннями вірних, яких вони мають претенсії духово оголювати, то думаємо, що не важко буде їм витягнути відповідні консеквенції. Принаймні будуть гесні самі з собою та заховать лице, бо тепер їх репутація серед вірних сильно захитана, щоб не сказати ставлення до них вороже.

Не оперуємо прізвищами, бо віримо, що вони позують голос свого сумління: «камо грядеши?» і завернуть на шлях спільної долі нашої церкви і народу.

УКРАЇНЬСЬКА ФІРМА

ВКЛАДАЄ І ФІНАНСУЄ НОВІ ПЕЧІ (форнеси).

ВИПОЗИЧАЄ ЗБІРНИКИ НА ГАРЯЧУ ВОДУ.

**ВКЛАДАЄ ПРИЛАДИ ДЛЯ ЗВОГЧУВАННЯ
ПОВІТРЯ (гюмідіейр).**

ВСЯ РОБОТА ГАРАНТОВАНА!

DNIPRO
FUEL OIL LIMITED

Toronto — 83 Six Point Rd.

Tel.: 236-1755

M8Z 2X2

Hamilton — 905 Barton Street East — Tel.: 549-9634

Чистимо БЕЗПЛАТНО печі (форнеси).

**Даємо БЕЗПЛАТНО цілорічну 24-годинну обслуґу
печей нашим відборцям опалової оливи.**

У ПОКЛОНІ УПАрмії

Трудно докладно й авторитетно визначити дату постановля Української Повстанської Армії, бо вона була еманациєю пливких, по всій Україні, чи бодай на широких просторах Західньої України діючих повстанських рухів. Дехто рахує початок УПА від 14 жовтня 1942, але вже в червні 1941 року були повстанські дії на Полісі, а назва “Українська Повстанська Армія” відома вже в червні 1942. Велике лихо, що дотепер нема ще повної й авторитетної історії УПА і годі тут потішати себе, що й Українська Галицька Армія та й Дієва Армія УНР все ще чекають на свою повну історію, яка охопила б і ті фрагменти, які вже діждалися фахового з’ясування. Лихо й у тому, що в різних публікаціях про УПА різні фрагменти історії УПА, особливо її початків, з’ясовані різно, і що тому все ще деякі моменти тієї історії становлять предмет дискусії. А втім: не існують вже сумніви і не існує контроверсії щодо характеру, історичної вартости та ідеологічного стрижня Української Повстанської Армії. Поза і понад усі сумніви стоїть факт, що УПА — це остання ланка у ланцюзі українських збройних формацій, що поставали в ході української визвольної війни, — нема вже сумніву, що УПА — це останній в новітній історії України збройний вияв гону українського народу до державної самостійности, як першим таким виявом був Легіон Українських Січових Стрільців у 1914 р. Від УСС, поточез УГА, Армію УНР, Українську Дивізію і УПА тягнеться та сама ідеологічна нитка, нитка збройного змагу за українську державність.

І на такому тлі — маловажними стають суперечки щодо подробиць того чи іншого періоду історії УПА. Очевидно, треба ті сумніви і ті суперечності з’ясувати й вирівняти, бо цього вимагає наука. Але культ української збройної сили не повинен терпіти на цьому і на відсутності однозгідности авторів і мемуаристів, що належать до різних політичних таборів. З перспективи часу — українська визвольна війна, історія якої охоплює й УПА, стоїть високо-високо понад усі партії та їх вплив на істориків і мемуаристів.

Українська Повстанська Армія — це “унікум” в українських збройних змаганнях, “унікум”, який випередив подібні куди пізніші військові формації різних поярмлених народів, що боролися за своє визволення. Найперша і найбільша цінність УПА для українства — це сам факт її постання й існування, факт продемонстрування українського збройного активізму, що виступив в обороні гнобленого окупантами народу. Далі: в УПА діяли й боролися, спричинилися до її організації та перетворення з керованих патріотичним гоном ватаг власне в здисципліновану армію, діяли й робили це старшини з різних земель просторої України, члени різних колишніх українських збройних формацій, люди різного віку, навіть різної статі, різних віровизнань та різного обласного походження. Ото ж це була соборна армія, яка на велику мірку й під проводом фахових старшин застосувала в боротьбі проти наїзників ті методи тактики й стратегії, що їх раніше стосували так мовити, по-аматорськи й дилетантськи, різні повстанські загони в Україні.

Українська Повстанська Армія — це свосерідний феномен, який міг тривати й перетривати роками тільки тому, що мав всебічну підтримку в народі. Історичною заслугою УПА стало зацплення, відродження та скріплення в народі духа спротиву. Історичною заслугою УПА є створення легенди, без якої не можна творити культу збройного минулого з надією, що на базі тієї легенди можна буде будувати новий збройний зрив. Регулярні збройні сили великодержав вивіновані не тільки у найновішу зброю, у найновіші технічні засоби винищування ворога. Вони вивіновані й у всі засоби, якими можна облегшити воякові военні труди: відповідним одягом, харчами, приміщенням, постачанням, ба навіть, коли можна, й розвагами. УПА мала теж свої засекречені склади зброї й амуніції, свої медичні пункти, ба навіть свою лябораторію, проте вояки УПА були в порівнянні з вояками будь-котрої регулярної державної армії упослідженими й покривдженими. І це не була армія, зложена з примусово рекрутованих юнаків, а добровільці — всі до одного, рядові вояки, підстаршини й старшини. І коли головною причиною програи визвольної війни 1917-21 рр. була нехїть маси мужчин молодого й середнього віку в Україні йти до війська й боронити свою молоду державу, то УПА була власне манїфестацією державно-політичної зрілості, яка наказує приносити жертви майна, життя і здоров'я в бороні волі народу.

Українська Повстанська Армія стала в історії України знову тільки одним епізодом, який не дав того реального вислідку, задля якого вона постала й діяла. УПА, як її попередниці, як попередні українські військові формації, не була всилі вибороти Україні волі. А втім, вона, як і УСС, УГА, Армія УНР і Дивізія, залишила таки одну тривку спадщину: ідею, легенду, традицію. Це ті невхопні “імпондерабілії”, без яких не може існувати ніякий нарід, свідомий свого “я” і без яких не може назріти й у слушний час виринути нова рідна збройна сила — з тими самими цілями й завданнями. І тому без уваги на те, чи тепер є правильна “ювілейна” дата, яка накликає до відзначування роковин постання Української Повстанської Армії, чи нема її, можна і треба й без такої формальної нагоди скласти поклін тій героїській останній українській військовій формації, яка боролася проти всіх займанців, у повній свідомості, що все одно їх не переможе, але мусить проти них боротися, щоб збройним чином протестувати проти наруги й насильства. Могили поляглих і замучених членів УПА порозкидані по українській землі — здебільша без хрестика і без таблички з іменем поляглого. Їхнім тіням належить доземний поклін.

І. Р.

ПОЖЕРТВИ НА ПРАПОР ОБ'ЄДНАННЯ КОЛ. ВОЯКІВ УПА СТАНІЦЯ РОЧЕСТЕР

Управа Станиці Об'єднання вол. Вояків УПА в Рочестер складає щире подяку жертводавцям на прапор, яких прізвища не могли бути поміщені в Одноднівці Станиці:

По 25 дол. зложили: Українська Кредитова Спілка — Рочестер, Станиця Об'єднання кол. Вояків УПА — Торонто, полк. Юрій Лопатинський — Нью-Йорк, Володимир Дашно — Торонто.

По 20 дол.: Ген. Секр. ЗП УГВР — Микола Лебедь, 46 Відділ Союзу Українок Америки — Рочестер.

По 10 дол.: Станиця Братства І-ої Української Дивізії УНА — Рочестер, Евстахія і інж. Ярослав Струтинські — Чінаго, Андрій Повх, Степан Стефанів і Микола Мигович — всі три з Рочестеру.

По 5 дол.: Д-р Степан Чорний і Евстахій Загачевський з Рочестеру.

Іван Кедрин

ГОРА ПОРОДИЛА МИШУ

За паневропейську конференцію “безпеки” Совети побивалися від довгих років. Спершу вони виключали з неї Америку, з’ясовуючи, що це “внутрішня справа” одної Європи. Згодом погодилися на участь ЗСА й Канади, коби тільки відбулася така конференція з очевидною для Москви ціллю: новою міжнародною гарантією советських, здобутих після Другої світової війни, кордонів. Західні держави пов’язали питання такої конференції “безпеки” з питанням розбросення та щільни у залізній завісі, якщо не скасуванням її, бо — мовляв — гарантія миру залежить однаково від розбросення, як свободної комунікації людей й ідей. Розпочалися наради й суперечки, ведені в Гельсинках, Відні й Женеві, нав’язано до тієї запланованої конференції й американсько-советські пакти Ніксона-Брежнєва про частинне обмеження стратегічної зброї. Слідами Ніксона пішов і президент Форд, бо державним секретарем (міністром закордонних справ) З’єднаних Стейтів залишився Генрі Кіссінджер, задивлений у зберігання “рівноваги сил” у міжнародному світі, як ніби найкращої запоруки миру.

Три роки велися розмови у підготові до паневропейської конференції “безпеки” на вершинах, з участю 35-ох голів держав, в тому числі всіх європейських та ЗСА й Канади. Песимісти оцінювали ту конференцію, як нову капітуляцію вільного світу перед комуністичною Москвою — у такому дусі й таврував її Александер Солженіцин. Оптимісти твердили і твердять, що Гельсингська конференція нічого іншого не вдіяла, як тільки ствердила існуючий стан, що його змінити війною ніхто не збирався і не збирається. Далі: фактом є, що Гельсингська конференція не дала ніякого міжнародного договору, який “гарантував би” Советам непорушність їхніх державних кордонів, а була проголошенням декларації голів держав, яка не вимагає навіть ратифікації парламентами та не має іншої обов’язуючої сили, як тільки моральну: а що значать такі декларації, чи й навіть писані й підписані міжнародні пакти неагресії і заповіді

міжнародної співпраці — про це проречисто говорять пречисленні приклади із всесвітньої історії, включно з розмірно недавньою історією 20-тиріччя — між Версальським мировим договором у 1919 році та вибухом Другої світової війни у 1939 р.

Совети безумовно осягнули нову дипломатичну перемогу, здобувши у факті Гельсінгської конференції новий доказ, що Захід знову поступився — в ім'я миру. Успіх Советів у тому, що весь советський пропагандивний апарат може підкреслювати “вічність” існуючих кордонів ССРСР. На своєму внутрішньому ґрунті советська пропаганда використовує факт Гельсінгської конференції, як доказ “тісної співпраці” Заходу з ССРСР, “детенту”, який потрібний Совстам для скріплення себе всередині і для наявного вказування поярмленим народам в ССРСР, що їхні надії на Захід — марні, бо Захід рахується тільки з советською імперією і її кремлівськими правителями, а не з народами в отій імперії. Советський безумовний успіх у тому, що він може сміливіше виступати супроти Пекіну, діставши наче б забезпечену “спину” від Заходу.

Але все це успіхи дуже сумнівної вартости. Коментатори великої західньої преси й телевізійних передач негайно одностайно ствердили дуже цікаві факти: 1) Гельсінгська декларація дає можливість з'ясовувати її Москвою і Заходом, як хто з них хоче, і дозволяє їм нагинати її до своїх бажань і своєї політики, 2) вона не викликала ніякого особливого зацікавлення у широких колах західніх ані підсоветських народів і тому на перших сторінках великої преси пишалися в дні її підписання 1 серпня 1975 великими літерами інші “сенсації”, а не Гельсінгська, і 3) коли Совети хотіли, щоб паневропейська конференція “на вершинах” з участю ЗСА й Канади стала переломовою історичною подією, як закріплення “на віки” існуючих в Європі кордонів, то вони тієї цілі не осягнули, бо Гельсінгська конференція із сутнім розпливчастим і розводненим змістом тамошньої “декларації принципів” не започаткувала ніякої нової доби в історії.

Якщо західні державні мужі сподівалися, що з отієї “декларації принципів” може прийти полегша для народів в ССРСР, то така надія була наївна. Адже Совети підписали були також міжнародну конвенцію про людські права і далі запропорюють кожного смільчака, що зважиться впоминатися за примітивні права для одиниці й народу — до капетів або боже-

вілень. І ще не засохло чорнило на підписаних під Гельсингською “деклярацією принципів”, як Брежнев поспішився з прилюдною заявою, що відносини в Советському Союзі не зміняться і ніхто не має права втручатися до них, бо це “внутрішня справа” советської імперії. Але й справа світового миру не покращала: розмови Форда і Брежнева в Гельсинках про дальший крок на шляху обмежування стратегічної зброї не довели ні до чого, і Форд демонстраційно відлетів із Гельсинок до Букарешту та Варшави, де оваційно приймали його: в тих обох сателітних країнах ненавидять Москви і румуни й поляки вбачають у Гельсингській деклярації не так гарантію кордонів ССРСР, як гарантію, що Москва не зможе повторити свого експерименту, що його зробила з Чехо-Словаччиною, ото ж не зможе вмаршувати до Румунії чи Польщі й наставити там своїх градоначальників. Чеческу і Герек — “реалісти”, як теж комуністи, і тому не противляться перебуванню їх країн “у сфері впливів” Советського Союзу, але й розуміють, що значить диктат московського центру міжнародного комунізму та що значить пристосовування своїх крайових народних господарств до советських п’ятирічок — і цього не роблять.

Солженіцин каже правду, що “детент” — відпруження — в тій формі, як його реалізує Америка й весь Захід — скріплює советську імперію. Українці й інші поярмлені Москвою народи знали це вже раніше. Але не слід легковажити розум і знання справ західних державних мужів. Найглибше недовір’я до кремлівських правителів існує далі. Перегони у зброєнні продовжуються. Гельсингська “деклярація принципів” — це ще один клаптик паперу, який не матиме ніякої вартости, коли — швидше чи пізніше — прийде потрясення советської імперії, коли зміниться міжнародна кон’юнктура і виринуть нові проблеми, такі як конечність деколонізації Сходу Європи.

**ЧИ ВИ ПРИЄДНАЛИ ХОЧ ОДНОГО ПЕРЕДПЛАТНИКА
ДЛЯ “ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА”?**

Ярослав Курдидик

ДЕТАНТ, В'ЄТНАМ І МІЛІТАРНА ДІЙСНІСТЬ

Основна проблема, що не сходить зі сторінок світової преси, — це питання: Яке буде у майбутньому переставлення у ЗСА у зв'язку з їхньою останньою мілітарною і політичною невдачами у В'єтнамі?

У деяких столицях західних держав вважають, що основною причиною американської невдачі в Індокитаю є т. зв. “американський гігантомахізм”, який внеможливив ЗСА зосереджуватися на окремо загрозованих обширах, щоб концентрично і безкомпромісово відстоювати і відбивати ворожі зації. Закордонні провідники хочуть у першу чергу знати, в якому напрямі підуть тепер ЗСА? Який вплив матиме програш ЗСА в Індокитаю на решту світу? А, найважливіше, чого навчилися американські стратеги із цієї прикрої невдачі?

Загальна оцінка така, що назагал в останніх тридцятьох роках після закінчення останньої війни, ЗСА були у своїй політиці не завжди солідні і передбачливі і їм доведеться тепер перейти “основну переоцінку вартостей” і тим самим провести докорінні зміни. У взаємосиллях між державами будьякого роду, зміна — рівнозначна невідомому, а невідоме насовує страх і породжує непевність.

Після останньої поїздки президента Форда до Європи, світова опінія дещо заспокоїлася, особливо після його дуже авторитетних і самопевних виступів, у яких він заявив, що наші труднощі і внутрішньо державні дебати не означають послаблення нашої національної оборонної сили. Ми будемо стояти непохитно коло наших союзників, будемо дотримувати наших зобов'язань і таку силу, щоб ними вдержувати і захищати принципи нашої країни. А секретар Кіссенджер заявив, що хоч вислід в Індокитаю матиме свої відлунні впливи не лиш на Азію, але і на інші частини світу, проте ЗСА зосереджуватимуть свою увагу на трьох обширах нашого глобусу — Азії і Тихого океану, Близького Сходу і Західної Європи.

Та, чи не найцікавішою була заява секретаря оборони Шлесінджера, що ЗСА можуть вжити у крайніх випадках навіть атомову тактичну зброю проти ССРСР для оборони Західної Європи. Світові чільні мілітарні коментатори пишуть, що такої “страхітливої перестороги” з боку ЗСА вони не очікували і вона їх заскочила. Але тим самим ця пересторога підтверджує, що у “порядку стратегічної вартости” оборона Європи є на першому пляні.

Щоб глибше та основніше зрозуміти теперішній “крутий зворот” у майбутньому стратегічному відношенні до своїх двох “сусідів з детанту” — ССРСР і Китаю — варто запізнатися із творами В. Е. Гріффіта, професора дипломатичної історії з Флечер Ло Скул енд Дипломасі в Тафтс університеті. Він передбачав від самого початку, що совети визнають тільки “мову, за якою стоїть сила”, а свою дипломатичну дволичність підтвердили своїми посиленими доставами зброї Ганоеві, не зважаючи і нехтуючи паризьке мирне домовлення. Таку саму оцінку слід відвести і другому “партнерові з детанту” — Китаєві, — продовжує Гріффіт, — із тією тільки різницею, що він поступав так само у відношенні до Камбоджі, коли наш Конгрес в’язав руки нашому урядові дуже умовної вартости законами, які на самому ділі замінили детант у дозвіл на ловлення риби у каламутній воді, що її наші контрагенти незвичайно вміло й односторонньо використовували. Посилені доставки зброї Москвою і Пекіном для Ганоеві переводилися із виразним розрахунком, щоб для ЗСА витворити таке положення, яке у своєрідній інтерпретації можна назвати другим виграшем комунізму у Діс-Біен-Фу, тільки із далеко ганебнішими наслідками для ЗСА. І, чи це слід назвати детантом? — ставить кінцеве питання професор Гріффіт.

Щоб т. зв. “політика доміно” повністю не провалилася, президент Форд перестеріг в одній зі своїх останніх заяв, що після неуспіху американської політики в Індокитаю таким не-комуністичним народам, як Японії, Індонезії, Сінгапурові і Сіямові готовий загрозувати комунізм своїм безпосереднім тиском. Марево такої евентуальної комуністичної загрози протверезило у ЗСА навіть дотеперішніх м’якосердечних лібералів і неправних у своїй наївності т. зв. “голубів миру”. Вони представляли собою цю силу, що являлася речником у скорочуванні мілітарного бюджету.

Мабуть, чимало з них прийшли до висновку, що мілітарні видатки можна порівняти до “життєвого забезпечення”. Кожна нація повинна його мати в залежності до своєї економічної спромоги. Може деякі держави взагалі його не використовують, але держави, що претендують до ролі глобального порядку, мусять мати його у такій вартості, на скільки їх тільки стати. Незаперечним являється нині факт, що ЗСА оплачували такі рішуче задовго і забагато за таке “забезпечення” в Індокитаю, але це ще не значить, що після такого “трагічного і невдачного випадку”, як в цьому обширі, вони повинні перестати платити і проголосити свій “мілітарний неутралітет” на конто ризика, що може постати кожночасно в обороні Близького Сходу, або Європи. В американському сенаті постійний речник концепції “виходу американців з Європи” — провідник більшості в сенаті, М. Менсфілд, заявляється тепер за вдержанням “статусу кво”. Як виходить із заяви Менсфілда, детант, що мав би стати притокою для цілковитої ліквідації американців в Європі, після останнього трагічного досвіду у В’єтнамі підтверджує, що відкликання військ не лишень з Європи, але і з інших міжнародних баз, являється під сучасну пору проблемою, не лиш далекою, але і скомплікованою.

Деякі чільні американські коментатори уважають, що детант з Москвою і Пекіном це найкращий вияв американської закордонної політики ЗСА від 1950 року, але при тому завважають дуже слушно, що в парі з тим нічого досі — навіть враховуючи всі “маратонські переговори” про САЛТ — не вказує і не підтверджує його важливості і довготривалості.

Секретар оборони Шлесінджер твердить, що на основі найточніших даних, зібраних американською розвідкою, виходить, що совети свою збройну силу підносять в останніх трьох роках, коли це взяти у відсотковому відношені до ЗСА — у два рази більше. Приклади: СССР видав в 1973 р. 8%, а в 1974 р. 9% більше на військові цілі, як це вчинили ЗСА. Випробування нової далеколяжної ракети СС-19, що недавно тому перелетіли понад 6 тис. миль і впали в море недалеко острова Мідвей на Тихому океані, рівнорядні відомим ракетам “Мінитмет”, типу МІРВ. Ракета може піднести і закинути тягарем 15 тон. У зв’язку з тим, що Москва надалі вдосконалює і підвищує переносність навантаження, як теж із останніми заявами Шлесінджера, появилися цікаві наслідження “другої сторони меда-

лі детанту”, передових мілітарно-політичних коментаторів, як Т. Дж. Томсон, В. Е. Лоренс, Дж. Гріне і інших, які зовсім одверто висловлюються, що для ЗСА прийшов час для “реальної переоцінки американської мілітарно-політичної спроможності, а шок, який переживає Америка після поразки в Індокитаю повинен цей процес належно і доосновно прискіпити”.

Ми не сумніваємося в тому, — пише Лоренс, — що Пентагон має цілу низку можливих плянів, перекинути відповідний контингент окремих бойових з’єднань дослівно в кожній бажаний ним обшир нашого глобусу. Деякі із цих з’єднань перейшли окремий вишкіл, як діяти в Арктиці, в пустині, чи в тропічних пралісах і там розвинути відповідні до обставин бойові операції. А Т. Дж. Томсон пише, що, не зважаючи на явне існування детанту, воно ще не означає, що в однаковій мірі ЗСА, як теж і СРСР, “не процінують” одне одного щодо постійної готовості оборони, чи пак мобілізаційної можливості її справності, насиленості і швидкості дії. Але, якщо Москва і надалі не припинює вдосконалювання своєї атомової зброї, а своїх союзників з Варшавського пакту не перестас постачати новою і більш вдосконаленою зброєю, то це слід мати на увазі — продовжує Томсон, — що Кремль має у пляні детант не як ціль, а зловживає його основами і використовує, як тактику.

І на закінчення наведемо думки Дж. Гріне, який у своєму синдикатованому огляді про советів так і пише: “Якщо дотеперішний об’яв советської дволичности ще й досі не переконує американських провідників, що ЗСА, не зважаючи на силу її союзників, мусять і надалі залишитися силою Н-1, то тоді хай мають на увазі відоме прислів’я — що ніхто не повинен уникати виконувати свою історичну місію, хоч і якою важкою і невсипущою вона б не виглядала. А ті, що не хочуть чи уникають такого призначення і не навчаться нічого з минулого, будуть покарані історією таким робом, що будуть продовжувати ці самі помилки, тільки із більш поглибленими і трагічними невдачами у своїх наслідках”.

*Мудрий і гесний політик має на увазі добро свого народу,
а глупий тільки програму своєї партії...*

Юрій Тис-Крохмалюк

НЕ ЗАБУВАЙМО ПРО НАШИХ ПОБРАТИМІВ!

Одним з недоліків нашої публіцистики, а теж споминів є те, що не звертаємо уваги на менш чи більш короткі вістки про вояків 1 УД УНА у нашій, чи чужій пресі, в історичних працях, споминах або й літературних творах. А ці вістки бувають цікаві, правдиві чи фальшиві, все одно, їх треба передавати до друку у нашому журналі. З осібна поодинокі інформації знаходимо у польських краєвих споминах і працях з другої світової війни, в описах боротьби УПА на Закерсонню, тощо. Не подумав я про це скоріше, коли перед кількома роками мав нагоду читати багато нових видань з Польщі. Кожний з нас може прочитати сам і передати до редакції ВК цікаві фрагменти, може теж звернути увагу, щоб хто інший тим занявся, подаючи де і про які випадки згадано у даній праці.

Саме маю перед собою спомини С. Мисліньського "Стріли під Цісною" "Strzaly pod Cisna", Варшава 1971. Спомини самі по собі не варта уваги, бо писані тенденційно і не згідно з правдою. Приміром, вояки УПА часто п'яні чи підхмелені, сидять гуртом у полі при вогні у ночі і не виставляють забезпечення, хоч знають, що польські війська є у недалекому селі. З тої праці я використовую тут тільки те, що відноситься до нашої дивізії.

При кінці книжки є т. зв. виписи, тобто інформації про деяких членів УПА, на загал не правдиві і не об'єктивні. На доказ подаю інформацію з виписів про ген. Тараса Чупринку, а згодом про бувших вояків 1 УД УНА.

"Тарас Чупрінка" — Роман Шухевич — начальний командир Української Повстанської Армії. Уродився 1907 року в Краківці, пов. Ярославець. Закінчив українську гімназію у Львові, опісля студіював на львівській політехніці. Від 1923 року належав до УВО (Українська Військова Організація). 1926 р. zorganizував успішну акцію на шкільного куратора Собинського. 1929 року стає військовим референтом в ексекутиві ОУН. Відбув військову службу у польському війську в артилерійсько-

му полку. 1932 року керує нападом на пошту в Городку Ягайлонським. 1935 організував напад на радянський конзулят у Львові. 1933 і на початку 1934 виїжджав до Німеччини, де відбував військово-диверсійний вишкіл, організований Абверою. Дня 15 червня 1934 бере участь разом з С. Бандерою і П. Федорівом та В. І. Мізерним, пізнішим майором "Реном", в акції на міністра внутрішніх справ Перацкоґо, за що був ув'язнений і засуджений на шість років в'язниці. 1938 року на основі амністії звільнений, ОУН висилає його до Ужгороду на Карпатській Україні, де стає командиром Карпатської Січі. Дня 30 червня 1941 входить до Львова як один із старшин батальйону "Нахтігаль", "вславленого" вимордуванням 4 липня письменників і вчених польських у Львові, між іншими К. Бартля і Т. Бой-Желенського. Стає заступником міністра військових справ в "уряді" Ярослава Стецька, а опісля організує допоміжну українську поліцію на Волині. 1943 року з відомістю Абвери переходить до УПА, одночасно стає шефом секретаріату УГВР. Опісля перебирає становище начального командира УПА. В лютому 1946 УГВР надає йому рангу генерала. Під зміненим прізвищем укривається в селі Білогорщі коло Львова, де дня 5 березня 1950 забитий у виміні стрілів.

Теж без коментарів подаю відомості про колишніх вояків І УД УНА: "Бір" — Іван Козеринський. В час окупації був старшиною 14 дивізії СС "Галичина", опісля в українській поліції. Член ОУН. В червні 1944 як заступник команданта постерунку поліції в Медиці, разом з Володимиром Щигельським ("Бурлак") та іншими поліціантами втік у карпатські ліси до УПА, де став адьютантом командира куреня "Рена". Після дезерції командира сотні "Бурого", перебирає його обов'язки. Старшинську рангу в УПА дістає наказом ч. 1/46 командира групи "Сап" дня 20 січня 1946. У склад сотні "Біра" входило тридцять есесменів з дивізії СС "Галіцієн". В часі акції "Вісла" під кінець червня, долучується до сотень "Гриня"* і "Стаха" з наміром перебитися на терени Української Соціалістичної Республіки Рад, щоб станути до диспозиції головного отамана УПА, генерала "Тараса Чупринки". В часі переходу польсько-радянської границі останки сотні "Біра" були дощенту розбиті, а сам "Бір" гине у бою.

* "Гринь" так називають поляки командира "Хріна".

“**Стах**” — прізвище не відоме. Колишній підстаршина дивізії СС “Галіцієн”. До квітня 1946 сотня “Стаха” діє у складі сотні “Гриня”. В липні 1946 “Стах” перебуває із своєю сотнею в районі Ляхова — Креців пов. Сянік, де передає сотню “Кри-лачеві”, а сам стає його заступником. У вересні 1946 вертається у район операцій “Гриня”. В час бою з МО ранений і команду над його сотнею перебирає “Гринь”. Разом з “Гринем” бере участь у засідці на ген. К. Сверчевського. Під кінець червня 1947 підчас операції “Вісла”, “Стах” з рештами своєї сотні про-бує перейти на терен Радянського Союзу. В перших днях липня зліквідований радянськими військами.

“**Веселий**” родом з Тернопільщини, прізвище невідоме, підстаршина СС “Галіцієн”, з дивізії перейшов до УПА, коман-дував спочатку роєм, опісля чотою і сотнею. Знаний з жорсто-кості проти поляків і “непослушних” українців, згинув у боях у селі Струбовиська.

“**Ластівка**” — Григор Янковський. Родом з Цісної, кап-раль резерви ВП. За німців служив як підстаршина в дивізії “Галіцієн”, пізніше командир постерунку української поліції у Вільшанах пов. Перемишль. Осінню 1945 перебрав команду над сотнею “Коника”, а опісля “Байди”. Рівночасно є командантом підстаршинської школи для кадрів відтинка “Лемко”. В акції “Вісла” його сотню розбили підділи ВП 3 липня 1947 в районі Лепцави Долішньої. В часі відступу “Ластівка” згинув.

Треба перевірити, що пише про І УД Солженіцин в “Архі-пелягу Ґулаг”, та Радигін у своїх споминах.

Згаданий С. Мисліньскі багато разів згадує про вояків І УД УНА, при чому з особливою ненавистю говорить, що це були люди жорстокі і вигадує всякі просто неможливі закиди. Згідно з автором бувші дивізійники служили в Службі безпе-ки і в жандармерії УПА інші були командирами боєвих з’єднань. До них належали командири: Байрах, Зенко, Соломий, бунчуж-ний Прокуй, заступник Хріна Грань.

Поza згаданими біографічними даними, описи автора не заслуговують на будьяку увагу. Приміром, коли поляки дога-няють розбиту сотню УПА, в бігу розмовляють про поганий сон мами, тощо. Вояки УПА відпочивають в лісі, проклинають най-гіршими словами, командир має тонкі криві ноги, п’ють само-гон, тощо.

Було б добре і доцільно, якщо б Головна Управа Братства створила комісію дослідів над справами “хто і де” пише про наших друзів з УД УНА, а теж перевела розмови і зібрала матеріяли від колишніх вояків УПА, що нині на еміграції про наших побратимів в УПА і на засланні. Такий матеріял матиме не тільки наукове й історичне значення, але теж буде доказом, що ми пам’ятаємо про їхню боротьбу поза організаційними рамцями І УД УНА і про їхню поставу у каторжних умовах життя.

ЗА ОБ’ЄДНАННЯ УСІХ КОЛ. ВОЯКІВ УПА В ОДНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

“Лікарю, лікуй перше самого себе”. Це мотто і ключ, яким я хочу шукати розв’язки цієї болючої, неславної проблеми — роз’єднання колишніх вояків УПА.

Із історичної перспективи, сучасний двоноділ між колишніми вояками УПА, що “великим рейдом” в 1947-48 роках пробилися на Захід — щоб свідчити про визвольну боротьбу українського народу на Рідних Землях, представляється як “жертва” нездорової конкуренції між Проводом Закордонних Частин ОУН та Закордонним Представництвом УГВР — Місією УПА, за примат у репрезентації цієї боротьби за кордоном.

Аргументи одних, сперті на лояльності членів УПА до ОУН, других на запереченні засади партійного війська, та визнання загально-національного проводу для збройних формацій згідно із демократичними принципами.

Це є політична генеза постанови двох конкуруючих організацій, а саме: Об’єднання кол. Вояків УПА та Товариства бувших Вояків УПА, що спершу діяли в Західній Німеччині, а опісля в ЗСА і Канаді.

Це політичне тло двоподілу, зліквідувала компромісова постанова Місії УПА, яка здемобілізувала Рейдуючі відділи і цим дала змогу колишнім воякам свобідного оприділення.

Загальні основуючі збори в Німеччині усіх кол. вояків УПА (членів Місії УПА та Братства кол. вояків УПА ім. св. Юрія Переможця) постановили створити одну комбатантську організацію, що згідно прийнятого Статуту об’єднувала усіх членів УПА та збройного підпілля під назвою: “Об’єднання колишніх Вояків УПА”.

Та мимо того, певна частина кол. вояків УПА виломилась із того — оснувала другу комбатантську організацію, що прийняла назву: “Товариство бувших Вояків ім. св. Юрія Переможця”.

У комбатантських організаціях державних народів немає значення партійна приналежність їх членів. На такій власне засаді побудований статут “Об’єднання кол. Вояків УПА” і він може легко стати базою для об’єднання всіх кол. вояків.

Організаційна єдність усіх колишніх вояків УПА є колючою передумовою для виконання тих завдань, які наложив на нас Край.

Стан роз’єднання продовжується — а час не чекає. Тому треба доложити всіх зусиль, щоб ліквідувати оцей неславний двоподіл.

У протилежних двох таборах колишніх вояків УПА є друзі, що один одного виносив важко раненим з поля бою, в двох з одної їдунки їли, одною картоплиною, ложкою несоленого “чиру” чи кусником м’яса ділились. Однаково їх голод переслідував і спека витискала піт із зболілого тіла. Ця сама нервова напруга підпільного життя скорочувала їхній вік, а мороз і холод спричинював ревматичні хвороби, які дають про себе знати із прибуванням віку. Останньо частіше з наших рядів, передчасно відходять друзі із цього світу, але стан розбиття триває далі.

Об’єднання кол. Вояків УПА, прийнявши засаду аполітичної комбатантської організації, веде свою діяльність не ангажуючись — як збірна одиниця — в “партійну політику”. Ця засада впливає із статуту, що м. ін. каже: ціллю Об’єднання є: “Об’єднати усіх колишніх вояків УПА, що живуть на терені США і Канади, без огляду на їх віроісповідну, чи партійну приналежність”.

Придержуючись постанов Статуту і рішень з’їздів, “Об’єднання” веде свою діяльність, диктовану вимогами часу і потребами комбатантської організації.

Діяльність Об’єднання кол. Вояків УПА неголосна, але не має сумніву, що корисна із точки зору загально-українських інтересів. Допомога інвалідам, вдовам, потребуючим колишнім воякам УПА, чи їхнім родинам, опіка могилами колишніх вояків УПА активна участь в громадсько-політичному житті та співпраця з іншими комбатантськими організаціями. Плекання дру-

Лев Шанковський

ДО ПРОБЛЕМИ ВІЙСЬКОВИХ ТРАДИЦІЙ

З найбільшим заінтересуванням прочитав я статтю п. Анни Алиськевич: «Український вояк в очах Гайке, автора книжки Українська Дивізія «Галичина» (ВК 1975), з. 3-4, ст. 49-55). Це жива, воєнно-історична тема, що їй побільше треба друкувати в журналі типу «Вісті комбатанта», якщо хочемо плекати українські військові традиції. Авторці належить спеціальна подяка всіх гитазів за інтелігентне реферування книги майора Гайке про нашу Дивізію, а зокрема за познайомлення гитага «ВК» з його характеристикою українського вояка цієї Дивізії.

Майор Гайке — германець і він вірить у германську вищість над слов'янами. Чи віра в цю «вищість» є узасаднена, треба сумніватись. Але, призадумаймося, друзі, над германською характеристикою нашого українського вояка. Вона, в багатьох випадках, слухина і ми, як вояки, дійсно виявляємо ці добрі й погані вояцькі прикмети, про які пише Гайке. Характеристика Гайке може бути вказівкою, як, наприклад, у різних молодіжних організаціях, вести виховну роботу. Це не знажить, що ми повинні ставити собі завдання виховати німецького вояка з українця; ми повинні бути свідомі, що дуже часто бездушний автомат у мундирі німецького вояка уступав українському воякові, що в усіх арміях світу виявляв багато бойової ініціативи.

Військове виховання треба плекати в кожній молодіжній організації. Українське військове виховання повинно спиратися на українські військові традиції. Чи ми, українці, маємо такі традиції? Повна розпука авторка названої статті питається: «Де, коли і як мали постати в нас військові традиції?» І далі вона коментує: «Короткий зрив і героїка визвольних змагань, відроджена українська армія, — криваво знищена і розгромлена. Залишилася тільки романтика тих днів, а молоде покоління перебрало від батьків не мез, а тільки і де ю (наше підкреслення — ЛШ) боротьби і помсти».

Не во гнів хай буде шановній авторці такої цікавої й корисної статті, але ні їй розпука, ні їй не менше розпагливий

коментар не мають основ у фактах. Ми маємо військові традиції, а де і коли вони постали, про те тут скажемо. Ще скажемо, що наші військові традиції, які були навіть дуже живі напередодні II Світової війни (говоримо про західно-українські землі), мали може найбільший вплив на відродження збройної боротьби українського народу в формі УПА і в формі I УД УНА. Мабуть цього відродження було б не було, якщо б не існували українські військові традиції, якщо б вони не витворили були «культу української зброї», який послав українську молодь на поля боїв, коли для цього настала «велика пора».

Як колишній вояк УГА й Армії УНР, пам'ятаю дуже добре ті дні, коли Європа знову спалахнула у великій війні. Добре пам'ятаю настанову тодішньої української молоді. Хіба тільки перед визвольною війною під проводом гетьмана Богдана Хмельницького, українська молодь на західно-українських землях була так готова спробувати своїх м'язів у боротьбі за українську державність, як тоді. Соціологи могли казати про «революційну свідомість» української молоді, яку пояснюється, як «здатність боротися за революційні цілі за всяких умов». А вершом цієї «свідомості» була мілітарна ментальність української молоді. Кожний юнак і багато дівчат уявляло себе вже в однострої українського війська. Коли цього війська й не було на овиді, молодь рвалася до кожної зброї, до кожного однострою, до кожного військового вишколу. На перших порах, популярними серед української молоді були, наприклад, всякі «веркшущи», «баншущи», поліція...

Звідкіля взялася ця мілітарна ментальність в української молоді? Вона була частиною «культу української зброї», що створився під впливом визвольної війни, під впливом відродження української армії в 1917-1920 роках. Авторка пише про «визвольні змагання», але я дуже не люблю цього терміну як синоніму визвольної війни. Ми не вели ніяких спортових чи циркових змагань, хожа б навіть визвольних, бо ми були в жорсткій, кровопролитній війні проти наших зажерливих сусідів, які заперезували нам наше право на самостійність. І, що більше, ми були у війні проти держав Антанти, які підтримували наших сусідів, і не признавали наших прав. І ця війна не була короткотривалим «зривом», але таки довгою, два роки триваючою війною, в якій загинули десятки тисяч найкращих синів (і дожок) українського народу. Очевидно, ця війна не

могла забутися легко молодим поколінням на західньо-українських землях, батьки якого брали участь у цій війні, а може й склали в ній свою найвищу жертву.

І ще одно твердження шановної атворки мусимо тут спростувати. Вона пише, що «відроджена українська армія була криваво знищена й розгромлена». Сміємо запитатися: де й коли? Де й коли відбулася ця «битва», в якій знищено й розгромлено українську армію? Наша відповідь: такої битви не було! УГА відступила перед тризі переважаючою польсько-французькою, модерно озброєною й вивінуваною армією ген. Галлера на Наддніпрянську Україну, не втрагаючи у відступі ні одної гармати, ні одного кулемета, навпаки, даючи сильного прогукана наступаючій польсько-французькій армії у трьох тижнях боїв, відомих під назвою «Чортківська офензива». Останньою воєнною операцією об'єднаних українських армій був наступ на Київ, який здобуто (30. VIII. 1919). Після нього не було таких операцій московсько-більшевицької Червоної Армії чи московсько-білої Добрармії ген. Денікіна, в яких розгромлено б і знищено українську армію. Отже, що фактично з нею сталося?

Вона згинула від тифу плямистого, зерезного, поворотного і від інших хворіб, у тому теж азійської холери. Ця епідемія прийшла нагло й несподівано і від неї не можна було рятуватися, бо не було ліків. Ліки можна було спровадити з-закордону, але Антанта наклала бльокаду на територію, зайняту українськими арміями й не перепускала туди нічого, навіть таблеток аспірини. Тиф в українській армії прийшов на руку Антанті, яка відкинула була співпрацю з українською армією, бо поставила була на ген. Денікіна й на Польщу, й бажала їхньої перемоги над українськими арміями. І тому не подала Антанта допомоги українським арміям навіть з гуманітарних причин.

Ось як розгромлено й знищено українську армію. Знищено не боем, але тифом. Розміри катастрофи були страшні. Коли в дні 15 серпня 1919 року в обидвох арміях на фронті було ще 75,400 старшин і вояків, то два й пів місяці пізніше, 1 листопада 1919 року, було вже на фронті здорових тільки 7,000 старшин і вояків. Це тільки 9.3% попередньої кількості. Решта, це є понад 90% ефективів української армії пропали: одні вмерли від тифу, другі були хворі на тиф, треті були ре-

конвалесцентами після тифу, четверті розбіглися, щоб рятуватись від пощесті. Після цієї трагедії, українська армія була здатна ще на видатні збройні гини (1 Зимовий похід Армії УНР), але вже війни, на свою користь, з огляду на малочисельність, вирішити не могла. І нема за що робити викиди цієї армії: Війни з червоною й білою Росією, з Польщею і Румунією, війни з Антантою, отже майже з цілим тодішнім світом (в складі Антанти: Франція, Великобританія, Італія, ЗСА) виграти не могла!

Факт, що українська армія не була переможена в боях, а зокрема факт, що в цих боях вона могла була здобути визначні перемоги (Вовгухівська офензива, Чортківська офензива, Наступ на Київ-Одесу, I Зимовий похід) були причиною, що визвольна війна й відроджена українська армія поклали були незатерту пезать на душу, характер, думки й погування молодого українського покоління західньо-українських земель. І не можна дивуватись, що в таких умовах, провідною ідеєю повоенної української молоді, джерелом усіх її погмів, стало незламне рішення — підготувати й перевести новий збройний зрив українського народу, повести нову визвольну війну з метою здобути й закріпити українську державність. Найбільше позитною лектурою цієї молоді стали видання «Червоної Калини», її календарі й журнал «Літопис Червоної Калини», які цією молоддю прогитувалися до останнього рядка. Була загальна туга молоді до зброї, великий ністизм і щирий патос у відношенні до української армії, віра в потребу збройного гину, які були причиною, що УПА й I УД УНА заповнилися тисягами добровільців, які прагнули завершити воєнну історію, що її погало попереднє українське покоління. Від попереднього покоління перейнято не тільки ідею боротьби і помсти, але й конкретний збройний гин, засвіджений військовими традиціями. Процес цей був закономірний і він мусів завершитися. і не було такої сили, щоб його спинити або спрямувати його в іншу колію. Роля конкретних військових традицій у ньому була безсумнівна!

Одиниці можуть згинуті; але народ це жива вігність.

Кожна вгинена вами дурнота стає тим більшою, гин більше людей про неї знає.

М. Сүлима

ЧИ БУДЕ СИЛА ВСТОЯТИСЯ?

Невесело на душі, коли читаємо твори соціологів, в яких так багато пишеться про моральну кризу демократичних суспільств. Світ поділений сьогодні не лише на два політичні табори: демократичний і авторитарний, але також на табір “ситих” і “голодних”. В першому таборі, який, не зважаючи на інфляцію та безробіття, всетаки ще має високий життєвий стандарт, ідеєю є матеріальний зиск, а божком гріш. В цьому світі людина просякнута егоїзмом, поволі втрачає змісл життя. У вічній погоні за матеріальними надбаннями, вона втрачає почування шляхетности та гуманности. Закон конкуренції вбивас в ній почуття краси, правди та моральної дисципліни. Людині, що живе в обильності важко зрозуміти тих, які не мають примітивних засобів життя та стоять віч-на-віч голодової смерти. Так само людині, що користується свободою, яка вже подекуди переходить у анархію, важко зрозуміти боротьбу тих, яким грозить національний геноцид; тих, які не можуть заговорити про їхнє нелюдське животіння в умовах політичного терору.

Демократіям бракує ідеології. Чи загальна апатія в обличчі господарського безладдя і корупції, як також в обличчі нахальности авторитарних вождів соціалізму не є передвісником сүмерку нашої західної цивілізації, заснованої на християнських ідеях правди та добра? Коли навіть у самих провідників католицької церкви не має моральної тугости засудити насильства кремлівських володарів, від кого ж світ може сподіватися мужньої постави в обороні правди? Історія є свідком, як згнуло ряд цивілізацій, коли їм забракло ідеї та моральної сили, коли їхні провідники втратили мужність та відвагу боротися проти зла.

Дуже рідко траплялося в історії, щоби держава як політична організація була створена без боротьби. На початку постанови держав була мілітарна сила, а її провідники — військові вожді. В творенні української держави в добу визволь-

них змагань не було мілітарної сили, яка могла б була стати в обороні створеної незалежності, що її завзявся ворог топтати. Княжа Держава впала, коли її військову силу знищила монгольська навала: козацька держава не встоялася, бо її провідна верства перемінилася в чиновників російської імперії, а останню військову остою — Запорізьку Січ було знищено.

Ідея політичної спільноти, цебто держави завжди присвічувала людині нашої цивілізації. Бо ж держава — це символ влади, а в природі кожної людини лежить гін до влади над другими. Всі великі політичні ідеї, теорії про владу, творилися в добі криз, в час соціальних конфліктів. Ми в нашій літературі не можемо почванитися іменами, творців філософської суспільної думки. Драгоманов, Липинський, Донцов, Шлемкевич — стоять самотужки як представники цієї ділянки наукової дисципліни. Вони появилися запізно, тому їхні ідеї не могли запустити глибоко коріння в українській духовості та зробити революційну переміну цього суспільства.

З поняттям політичної держави зв'язані питання влади, суверенності, території, права, громадянства, законів. Усвідомлення цих проблем є передумовою поставання політичної спільноти, її живучості та динамічності. Тут входить у гру відчуття спільного добра та індивідуальних амбіцій, традиційність і революційний гін. Без рівноваги між цими діями не може зрости та розвиватися спільнота політична. Одиниця зі своїми потребами та емоціями має знайти місце в спільноті, але не потонути в бездушній державній машині; нові ідеї треба сприймати, щоб зміцнювати життя спільноти, але нове не повинно усувати того, що віками живе як традиція політичної спільноти.

Виховники в країнах нашого поселення з високим життєвим стандартом нарікають, що виховна система не дописала: вона не створює свідомих своїх обов'язків громадян. Виховна система має учневі дати основне знання, що буде необхідним для виконання певної ролі в суспільстві; вона має виховати особистість, яка вміє критично думати; по-третє виховна інституція має виховати характер в молодій людині, яка буде свідомою своїх обов'язків у спільноті. Замість того ми маємо сьогодні не спільноту, а фрагментацію груп, в яких одиниці тільки думають про свої інтереси; не думають про добро загальне, не визнають ніякої громадської дисципліни. Прогрес здорових суспільств був можливий тому, що одиниці вважали себе части-

ною спільноти; для неї посвячувалися сумлінно та гідно обороняли інтереси спільноти. На наших очах ми бачимо розгардіяш і сваволю одиниць, що не хочуть нікого слухатися, що їм усе байдуже, щоби тільки добитися власної користі. Через те маємо безустанні страйки навіть серед учителів, лікарів, поліцаїв, бо нікому не лежить на серці загальне добро спільноти. Колись і преса, і фільм, і література відігравали ролю в вихованні свідомих громадян. Забагато свободи для одиниці створює з неї суспільного паразита. Виховна система мусить повернутися до ідеї загального добра, щоби в молодих людях скріпити здоровий моральний змісл і почуття громадського обов'язку.

Якщо родина є первісною формою людської спільноти, то релігійна спільнота була на зачатках кожного культурного процесу. Вистачить взяти за приклад тільки мистецтво старинної Греції, її різьбарство та архітектуру; глянути на собори Середньовіччя, музику, малярство. Цих ціннощів не було б, якщо не було б релігійного надхніння. Найглибшими пережиттями кожної людини є пережиття зв'язані з народинами, весіллям і смертю. Кожній релігії є спільне — святість обряду. Всі лжепророки, включно з большевиками, що пророкували занепад релігії, яку мала б заступити наука, виявили себе невіжамі.

На сьогодні релігія залишається невичерпним джерелом прив'язання, посвяти та лояльності; кожна релігія промовляє до людей, не зважаючи на їхню расу, національність чи територію. В нашій історії релігія відіграла домінуючу ролю: вона була промотором освіти та культури; вона допомогла нам зберегти нашу національну ідентичність. Політичні провідники повинні мати перед очима цей феномен: **глибоке закорінення релігійного елементу в нашу духовість**. Тому ніяка українська церква не сміє відійти від народу, а народ не сміє залишити церкви, якщо нам дороге наше майбутнє як нації.

В нашій технологічній добі, в добі настирливої конкуренції, бажання вижитися, бажання слави та багатства послаблюють спаяність спільноти. Модерна доба повільно відходить від традицій середньовіччя, в якому існувала єрархія вартостей; в кожному суспільному організмі, чи це був монастир, університет, чи ремісничий цех, існував певний порядок. Одиниця знала своє місце і була свідома свого громадського обов'язку. Модерна доба нівелює цей порядок; вона проти єрархії

вартостей, проти авторитетів, проти традиції. З такою настановою спільнота, особливо відірвана від свого етнічного кореня, zagrożена в своєму існуванні, в збереженні своєї ідентичності. Славний французький мислитель — Франсуа Рене Шатобріан (1768-1848) в своєму творі “Геній християнства” трактує релігію як форму естетичної, соціальної та моральної спільноти. Для нього релігія є необхідним засобом для здоров'я суспільства; вона дає стабільність і моральну силу; скріплює підвалини під тривкі суспільні прив'язання. Релігія зроджує глибокі почування людини й тим самим **ушляхотнює** її. Данський філософ релігії — Сорен Кіркєгор (1813-1855) вбачав усе лихо, від якого терпить модерний світ в **занику авторитету**. На його думку, не може існувати справжня спільнота, якщо в ній не діє авторитет, який вяже одиниці до купи та хоронить одиницю від роздроблення та відчуження в глухому світі. Тільки при допомозі авторитету людина досягає **величі**.

Почавши від французької революції аж до революції Мао-це-Тунга модерне суспільство в кожній країні світу пересякнуте ідеями спрямованими на зміни в ділянці політичній, економічній і релігійній. Революції творили завжди горстка відданих і очайдушних людей під проводом провідників із візією в майбутнє, що відчували себе покликаними сповнити місію, базуючись на мітах (Ленін, Гітлер, Мао, Кастро). В кожній революції проходило насильство, бо без насильства не можливо повалити існуючий державний устрій і перебрати владу в руки. Кожна революція змагала до **тотального** опанування суспільства — фізичного та духового. (Натепер ще зарано віщувати, чи революція в Португалії увінчається успіхом без насильства).

Наша сьогоднішня цивілізація є вислідом американської, французької та індустрічної революцій, які оформили політично-економічний твір, що ним є демократичний табір із капіталістичною системою продукції. Коли сьгодні говоримо про духа революційности в світі, про революційні ферменти в новопосталих країнах на звалищах колоніяльних імперій, то це ніщо інше, як намагання тих народів досягнути того політичного й економічного розвитку, яким втішаються західні демократії. Це ніщо інше як рух за еманципацією, за універсальним поширенням революції. Такий самий процес проходила християнська церква в своєму змаганні стати церквою універсальною. Біда

тільки в тому, що ті самі нації, які говорять про ідеї свободи, рівності та братерства, цих ідей не практикують в житті. І країна, яка вважає себе провідником революційного духа та соціальної справедливості — СРСР — і Сполучені Штати Америки, як чемпіон свободи в світі, стали суспільствами заскорузлого реакціонерства, прагматизму в політичній дії та грубого матеріалізму в духовому аспекті. Тому не диво, що на наших очах росте в світі спільнота **революційна**: серед народів покорених Москвою набирає розмаху **боротьба за людські права, за свободу та гідність людини, за свободний розвиток національних культур поневолених націй**; в “третьому світі” непричетних до обох великих блоків йде змагання за політичну та економічну еманципацію, за створення свого власного й незалежного “вей оф лайф”.

Думаю, що остання чверть двадцятого століття буде націхована цією боротьбою; кінцевою фазою цієї боротьби буде те, що революційні спільноти перекинуть терези історії. Тільки непевним є чи вони виберуть демократичну систему, чи заведуть тоталітарні режими з метою довести їхню революцію до успішного закінчення.

Українська спільнота повинна позитивно сприймати зріст революційного духа в світі. В нашій спільноті на рідних землях і в діаспорі наступили великі революційні зміни — відродження української духовності, поява людей, які готові жертвувати себе для української ідеї; свідомість серед нашої спільноти в діаспорі своєї відповідальності перед історією; підтримка в світовому масштабі боротьби за національні права батьківщини; боротьба за самобутність наших церков в діаспорі; розбудова культурних і наукових інституцій в країнах поселення; посилення інформації світової opinio pro українську боротьбу; краща політична виробленість наших провідників — оце все означає революційні зміни нашої духовності, які стають позитивами в змаганні українського народу за незалежну самобутність. Якщо і там і тут провідна верства буде кермуватися здоровим глуздом і не спустатиме з ока **добро загального** в усіх діях, тоді боротьба наша ввінчається успіхом і тоді наша спільнота може встоятись проти гроз історії. Визов ворога, який хоче посягнути на нашу духовність дасть нам енергію і тут у діаспорі і там в батьківщині діяти з посвятою, впертістю і відвагою, щоби вибороти Україні її належне місце в колі вільних націй світу!

Великий вибір авт продукції Фірни

Ford — Mercury

різної величини, сили моторів та внутрішнього

і зовнішнього винінчення, як:

PINTO — BOBCAT — MAVERICK — COMET
MONARCH — GRANADA — TORINO — MUSTANG II
MONTEGO — COUGAR — METEOR — MARQUIS
ELITE — CAPRI — LINCOLN THUNDERBIRD

поручає Вам ЯРОСЛАВ ПАЛАТАЙНО,
власник фірни

QUAKERTOWN FORD – MERCURY

Route 309

Quakertown, Pa. 18951

Tel.: (215) 536-8600; Phil. Line: 643-2150

та запрошує щиро

всю стару та молодшу вояцьну братію, всіх їх нащадків,
як також наших симпатинів відвідати його підприємство
та полагоджувати занупи нових та уживаних авт в нього.

**Торговельні та механічні дорадники допоможуть Вам
розв'язати Ваші турботи.**

Сер Едвард Шеферд Крізі

БИТВА ПІД ПОЛТАВОЮ

Нижче друкуємо скорозений переклад одного розділу п. н. «П'ятнадцять вирішальних битв людства», яка вперше була надрукована у Лондоні, Англія, 1851 р., тобто 125 років тому. Автор, визначний правник, письменник та історик, аналізує наслідки Полтавської битви для цілого людства та описує загарбницьку політику Московської імперії, яка застосовується й тепер. У перекладі пропущено деякі зауваги, які сьогодні вже неактуальні.*

Редакція

На острові св. Олени Наполеон пророкував, що незабаром вся Європа опиниться під пануванням козаків або стане республікою. Чотири роки тому друга альтернатива була близька до здійснення. Проте демократичні рухи, які розгорнулися під час 1848 р. були жорстоко здушені в 1849 р. Абсолютний авторитет єдиного можновладця та глибока тишина виняткового стану запанували тепер у всіх столицях континенту, й то там, де ще недавно верховна влада залежала виключно від волі народу, й де те, що демократи називали своїм священним правом до повстання, було так часто проголошуване й беззастережно проведено в життя.

На це склалося багато причин. Але найбільш до цього причинилися російські впливи й російська зброя. Росія є проти демократії та проти конституційної влади, — незалежно від того, як було встановлено; Росія є проти революції та зміни — не зважаючи на волю народу чи мету революції; Росія є за імперіяльним пануванням сильних держав над їхніми слабшими сусідами — вона є проти будь-яких претенсій політичної незалежності та стремління до національної окремішності. Ро-

* The Fifteen Decisive Battles of the World, by Sir Edward S. Creasy; London, J. M. Dent & Sons Ltd., New York, E. P. Dutton & Co. Inc., 1949 (First published 1851), pp. 434.

сія здушила геройських угорців, а Австрія, в ім'я якої вона здушила їх, тепер стала залежна від Росії. Чи поголоски, що Росія пічне нові затії, є вірні чи мало обгрунтовані, залишається факт, що недавні події сильно скріпили страхітливий зріст сили Московської імперії, перед якою і перед тим перелякано тремтіла ціла Західна Європа.

Дванадцять років тому (1849 р.) вірно було підсумовано, що "здобуття, які Росія досягнула (тоді) на протязі 64 років щодо важливості й засягу дорівнюють цілій імперії, яку вона посідала тоді в Європі; що території, які вона підбила від Швеції, є більші, ніж теперішні залишки з того старовинного королівства; що її підбиття від Польщі є такі великі, як ціла Австрійська імперія; що територію, яку вона захопила від Туреччини в Європі, дорівнює Пруській домінії без її рейнських провінцій; що її здобутки від Туреччини в Азії дорівнюють провінціям Пруссії, Бельгії і Голляндії, взяті разом; що територія взята від Персії є завбільшки території Англії; що її здобутки від татар дорівнюють території європейської Туреччини, Греції, Італії та Еспанії".

"На протязі 64 років Росія підсунула свої кордони на 850 миль ближче Відня, Берліну, Дрездену, Мюнхену і Парижа; вона зблизилася на 450 миль до Константинополя; вона зайняла столицю Польщі та підійшла на кільканадцять миль до столиці Швеції, від якої, в час обняття трону Петром Великим, її кордони були віддалені на 300 миль. Від того часу вона пішла на приблизно тисячу миль у напрямі Індії і на таку саму віддаль у напрямі столиці Персії".¹

Ось, як зросла могутність Росії, і то в такому короткому часі. А події останніх років, які спричинилися до послаблення і роз'єднання усіх її європейських сусідів, ще більше скріпили релятивну перевагу Московської імперії над усіма континентальними потугами.

Із своїм населення, яке нараховує понад 64 мільйони, з мовчазною згодою свого населення, яке беззастережно слухає єдиної панівної голови, з територією 6 1/2 мільйона квадратних миль, з чинною армією 800 тисяч вояків, з сильними фльотами на Балтійському й Чорному морях, з вправними ордами дипломатичних агентів, яких розсіяно по всіх дворах і племенах, із

¹ «Прогрес Росії на Сході», ст. 142.

самовпевненням, яке викликає кожний несподіваний успіх, із кмітливістю, яку набувається при довшій практиці, Росія схопила у свою озброєну руку заплутану нитку європейської політики та видає накази, як арбітер рухів століття. Проте, проминуло тільки півтора століття від часу, коли її вперше визнано за учасника драми модерної європейської історії. Перед Полтавською битвою Росія не відігравала жодної ролі в історії світу.

Хоч Росія була так довго незапримічувана серед своїх снігів, на півночі існувала потуга, з впливами якої рахувалося у головних європейських спорах, а про її допомогу старалося багато відважних полководців і здібних мужів провідних держав. То була Швеція. Швеція, на руїнах якої зроста Росія, повністю володіла над своїми півварварськими сусідами аж до фатальної битви під Полтавою, яка є темою нашої праці.

Ще в 1542 р. Франція старалася про допомогу Швеції у своїй боротьбі проти Карла V. Також вистачає згадати ім'я Густава Адольфа, щоб нам пригадати, що саме Швеція врятувала втрачену справу протестантів у великій боротьбі за релігійну свободу, ареною якої була Німеччина на протязі 30 років. Також Швеція в мирі у Вестфалії головним чином подиктувала перебудову європейської державної системи.

З гордої світлості, коли хоробрість "Льва Півночі" і Тормтенстона, Баньєра, Врангеля та інших генералів Густава, при мудром керівництві Оксенстірна, винесли Швецію на вершок слави, не залишилося нічого після поразки Карла XII під Полтавою. Намагання Швеції відограти впливову роль в європейській політиці під час Французької революції натрапили на негайну невдачу й мало що не стали посміховищем. Але перед тим Швеція, якої булаву передано Христині та союз якої так цінував Кромвел, різнилася від теперішньої Швеції. Тоді до неї належала Фінляндія, Інгрія, Ливонія, Естонія, Карелія, а інші округи на схід від Балтійського моря були її провінціями. До того панування у Померані, Ругені та Бремені робили її важливим членом Германської імперії. Ці території від неї відібрано, а найцінніші з них тепер творять основу сили її ворога. Якщо Шведія з 1648 р. могла б бути відбудована, ми мали б на півночі першорядну скандинавську державу, досить сильну для втримання рівноваги сил, яка була б заборолом проти агресії Росії.

У такій ситуації Росія ніколи не могла б стати загрозою для Європи, хіба що Швеція ослабла б.

Вирішальний тріумф Росії над Швецією в битві під Полтавою був дуже важливий для цілого світу не тільки тим, що вона цю битву виграла, але також тим, що вона в ній здобула. Рівночасно варто зауважити, що то була не тільки критична боротьба двох держав, але також випробування сил двох великих рас людства. Нам треба взяти до уваги, що шведи, так як англійці, данці й інші, належать до германської раси, а росіяни — до слов'янської. Слов'янські народи від давна заселяють простори на захід від Висли, як також Богемію, Хорватію, Далматію та інші райони на захід від цієї ріки. У довгих і різних конфліктах між ними та їхніми германськими сусідами германська раса перед битвою під Полтавою майже завжди мала над ними перевагу. Перед Петром Великим жодна слов'янська держава, за винятком Польщі, не мала вирішального впливу в історії. Що від того часу Росія осягнула, ми всі знаємо й відчуваємо. Деякі найкращі й наймудріші мужі нашого часу й народу, які пильно сліdkували за анналами історії та майбутності людства, твердять, що слов'янський елемент населення Європи тільки частково розвинув свою силу, й що, коли інші раси людства (включно з нашою — германською) вичерпали свої творчі енергії та завершили свої здобутки, слов'янська раса має перед собою велику майбутність, та що останні сторінки історії світу будуть написані наступними поколіннями слов'ян.²

Коли розважати, що сталося б, якщо шведська зброя була б переможною в битві під Полтавою та які консеквенції сліdkували б по ній, нам треба взяти до уваги не тільки жалюгідний стан, в якому була Росія, коли на її трон засів Петро Великий, але також той факт, що в той час його реформи були ще не закінчені, а нові інституції не закріплені. Він зламав стару Росію, але нова Росія щойно народжувалася. Якщо Петро був би поконаний під Полтавою, його величні пляни були б поховані разом з ним, і за словами Вольтера "найбільша імперія світу була б опинилася у такому самому хаосі, з якого він її щойно був вивів". Ось що треба вважати критичним пунктом поразки Карла XII. Загроза для Росії під час походу

² Арнольд: «Виклади модерної історії», ст. 36-39.

Наполеона не була такою грізною, як під час кампанії Карла, хоч французький імператор, як полководець, стояв незрівняно вище від Карла та мав за собою величезну армію. Коли Фош відраджував Наполеона від походу на Росію, він правильно оцінив, що збільшення сили Росії між 1709 а 1812 роками набагато перевищувало відношення сил Карла і Наполеона. “Тоді шведський хоробрий король, — казав Фош, — не мав за собою пів Європи, але цар Петро також не мав 400 тисяч війська, ані 50 тисяч козаків”. В епосі Французької революції історики вірно подавали образ Московської імперії, яка займала майже пів Європи і Азії, на території якої мешкала терпелива неприборкана раса, завжди готова замінити вигоди й пригоди півдня на тверде життя і монотонність півночі, яка ставала з кожним днем більш небезпечною для вольностей Європи. Російська піхота вславилася своєю неуступчивістю. Величезне населення Росії, яке тільки в Європі нараховувало понад 35 мільйонів, було невичерпною базою постачання людських ресурсів. Російські вояки, від малечку загартовані до голоду і холоду, скріплені сліпою вірою у свого царя, виробили в собі стійку хоробрість англійського вояка та виявляла бурхливу енергію французького вояка.³ Ми також читаємо, як непродуманий похід Наполеона “скріпив національне почуття від берегів Дніпра в Європі до китайського мурі в Азії і об’єднав проти нього диких й нецивілізованих мешканців цієї величезної імперії у пристрасній любові до своєї релігії, свого царя, своєї влади і батьківщини. Наполеон не доцінив того твердого характеру відданості у свого противника”.⁴

Але в 1709 р. такі сили не діяли проти Карла. Тоді ціле населення Росії нараховувало не більше, ніж 16 мільйонів, й, що більше, воно не мало ані військового духа, ані сильного почуття національності, ані не було об’єднане у відданості до свого царя.

Петро зробив мудре рішення, коли розв’язав відділи стрільців. Проте, військові сили, які він створив на їхнє місце, на чолі з чужинецькими офіцерами, не були випробувані в боях. У численних битвах вони, як вівці, втікали перед малими силами шведів. До того всі класи суспільства були невдоволені

³ Алісон.

⁴ Скотт: «Життя Наполеона».

з арбітрарних реформ Петра, які йшли всупереч народним повір'ям. Петро ще не мав за собою перемог і багатств, щоб вивести свою особу понад негодування. В той час ще не виробилася характерна риса московського духа сліпої послухності цареві. Якщо Карло був би зайняв Москву, він так само ефективно був би підкорив росіян, як Бату Хан чи інші попередні окупанти Москви. Згодом здобуття Москви Наполеоном не мало вже ніякого значення.

Досліди характеру Карла XII були улюбленою темою для істориків, моралістів, філософів і поетів. Ми тут займемося його постаттю полководця. Наполеон піддав критиці його військовій здібності й, хоч він підходив суб'єктивно, щоб вивисити свою особу, проте в основному його критика правильна. Він твердить, що Карло, у протилежності до свого славного попередника Густава, нічого не знав про воєнне діло. Він був тільки хоробрий і сміливий вояк. Проте сучасники Карла не вважали його таким. Його численні перемоги, вольовість і стара слава шведського вояка наповняли цілу Європу адорацією та тривогою. Як казав Джонсон: "Перед його іменем затьмарується цілий світ". Навіть Люїс ле Гренд старався про його допомогу, а англійський королівський двір після нашого Марлборо, який тоді стояв на вершці своєї побідоносної слави, до табору Карла, щоб його умилювати стати по боці альянтів і перешкодити шведському мечеві віддатися справі французького короля. Але в той час Карло був рішеним скинути з трону російського царя, як це він зробив з польським королем, і, як він, так і ціла Європа вірила, що Карло вийде переможцем і подиктує умови миру в Кремлі. Його екстравагантна романтика додавала йому віри й він думав, що "на перемогу в Росії вистачить один рік. Наступний буде Рим, де він думав відплатитися папі, який смів виступити проти концесій релігійної свободи для протестантів на Сілезії. Він навіть був секретно вислав своїх офіцерів до Азії та Єгипту, щоб вони здобули пляни міст та перевірили силу й ресурси тих країн".⁵

Наполеон так описує початкові операції Карла у поході на Росію:

"Той князь вирушив із свого табору в Альдштадті, біля Лайпцігу, у вересні 1707 р. на чолі 45 тисяч війська перемар-

⁵ *Крайтон: «Скандинавія».*

шував Польщу; 20 тисяч війська під командуванням графа Левенгаупта причалило до Риги, а 15 тисяч стояло у Фінляндії. Він мав можливість зібрати армію із 80 тисяч найкращих воєнків світу. Він залишив 10 тисяч воєнків у Варшаві на охорону короля Станіслава й у січні 1708 р. прибув під Гродно, де переміщував.

“В червні він перейшов ліси під Мінськом й опинився перед Борисовим, змусив до бою 20 тисяч російського війська, яке було сильно укріплене поза болотами на лівому березі Березини, розбив їх, переправився через Бористен (Дніпро) під Могильовом і 22 вересня розбив 16-тисячний корпус москалів під Смоленськом. Він опинився на пограниччі Литви й вступив на територію Росії. Перестрашений цар запропонував мир. До того часу рухи Карла було легко контролювати, а лінії постачання були забезпечені. Карло був паном у Польщі та Ризі й стояв від Москви на віддалі 10 днів маршу. Він правдоподібно був би здобув Москву, якщо б нерозважно не лишив розпочатого діла й не спрямував свої кроки на Україну, щоб злучитися із своїм союзником Мазеною, який привів з собою до Карла тільки 6 тисяч воєнків. Ця операція розтягнула його фланг на 400 миль і він не був в силі забезпечити постачання та не міг розраховувати на підкріплення”.

Наполеон піддає дуже гострій критиці нехтування Карлом основного воєнного правила й твердить, що Карло не повів своєї кампанії, як Ганнібал, на принципі вдержання зв'язку з запіллям, концентрації всіх своїх сил та створення бази операцій у завойованому краю. Але Карло на такі принципи не звертав уваги, що більше, він наказав своєму генералові Левенгауптові, під командуванням якого була велика частина армії та головні табори, слідувати за ним на відстані 12 днів. Тим самим Карло відрізав його від своїх головних сил, залишив самого на ласку переважаючих ворожих сил та позбавив себе підкріплення резервами та боеприпасами, які могли стати вирішальними в час кризи.

Цар зорганізував армію силою приблизно 100,000 доброго війська. Хоч шведи на початку кампанії були побідоносні, російські війська поступово набували дисципліну, а сам Петро й його офіцери почали вчитися тактики від свого противника, так як Теби в старовинні часи вчилися від спартанців. Коли Левенгаупт намагався прилучитися до Карла в Україні в жовтні

1708 р., цар несподівано заатакував його над Дніпром з переважними силами понад 50 тисяч війська. На протязі 3 днів Левенгаупт бився хоробро, прорвався крізь ворожі лави із 4 тисячами свого війська й долучився до Карла біля ріки Десни. Але понад 8 тисяч шведів полягло в битві, гармати й амуніцію втрачено, і, найважливіше, цілий головний обоз попав в руки ворога. Тим самим Карло був примушений залишитися на зиму в Україні. На весну він вирушив на Москву й по дорозі обляг Полтаву, твердиню на річці Ворскла, де Петро тримав великі запаси провізій й війська, та яка стояла на шляху до Москви. Здобуття цієї твердині дало було б Карлові потрібні боєприпаси до походу на Москву та створило б для нього вихідну базу. Бої за місто були завзяті, шведи хотіли за всяку ціну здобути Полтаву, але оборонці не здавалися. Цар також знав велике значення цього міста й вирушив на підмогу на чолі 50-60-тисячної армії.

Тепер оба полководці приготувалися до вирішальної битви. Як один, так і другий, знав, що вона неминуча й вирішальна для нього й його держави. Цар майстерним маневром перейшов Ворсклу й розташував свої війська по тому самому боці ріки, що шведи, але дещо вище. Ворскла впадає у Дніпро біля 15 ліг (60 км.) нижче Полтави, й цар розташував своє військо у двох лініях, розтягаючи їх від одної ріки до другої так, щоб, якщо б шведи заатакували його, могли б бути відбиті й загнані у гострий кут між двома ріками. Він укріпив свої лінії кількома редутами та завів на позиції важку артилерію. Його військо, як кіннота так піхота, було добре випочате та забезпечене подостатком харчів та амуніції. Карло мав приблизно 24 тисяч війська, але з нього тільки половина були шведи — рештки шведської армії, яку шведський король і Левенгаупт привели в Україну, — решта була втрачена в наслідок боїв, голоду, втоми й морозів. Друга половина складалася з козаків і валахів, які до нього долучилися. Почувши, що цар хоче його заатакувати, він уважав, що його гідність вимагає, щоб він перший заатакував, й на чолі своєї армії він вирушив проти російських редут.

Шведський король був важко поранений в ногу в сутичці кілька днів перед тим і він казав себе нести на ношах у найважчі пункти битви. Не зважаючи на незначні сили та некорисне положення, шведи в цьому нещасливому дні виявили

своє старовинне героїство, як ніколи досі. Їх союзники — козаки й валахи — нічим не уступали шведам і хоробро билися плече в плече з шведськими ветеранами. Фактично вони були вдерлися у дві російські редуги й шведська піхота піднесла крик перемоги. Але по боці противника ані вояки ані старшини не залишили своїх позицій. Російська канонада і мушкетний вогонь продовжувалися, свіжі маси влилися в оборонні позиції і вкінці вичерпані рештки шведських колюми були відбиті з насичених кров'ю редуг. Тоді цар вивів свою кінноту поза укриттями становища, шахував нею вміло та постійно й відновив бойові дії на цілій лінії фронту на відкритому полі. Оба суверени не зважали на своє життя у цій вирішальній битві для цілого людства, оба противники билися завзято під проводом своїх полководців. Щойно дві години після початку битви, під напором переважаючих сил, дотепер непереможні шведи подалися. Після цього прийшло до безвиглядного хаосу та повного розгрому. Витиснені в долину, де зливаються обі ріки, шведи або піддавалися або топилися у водах Дніпра. Тільки кільком тисячам вдалося переплисти ріку й із своїм королем та Мазепою втекти на турецьку територію. Близько 10 тисяч згинulo на редугах або на полі бою.

У своїй безмежній радості цар викрикнув після битви, “що син ранку зійшов з неба та що, нарешті, фундаменти св. Петрограду тепер будуть кріпко стояти”. Навіть тоді, на полі битви в Україні, думки царя були при Балтійському морі. Згодом, миром у Ніштадті, у якому віддано Росії найкращі провінції Швеції, ратифіковано вислід битви. Майже негайно після цієї битви слідують атаки на Туреччину у Пруссію. Хоч перша спроба царя у акції проти турецького султана не принесла успіху, проте його наслідники, всі як один, застосовували таку саму агресивну методику політики як проти Туреччини, так проти кожної іншої держави в Європі й Азії, яка мала нещастя бути сусідом Росії.

Дослідники експансії Росії часто порівнюють здобутки модерної московської імперії до здобутків римської імперії старовинних часів, але мало хто з них звертає увагу на застосування подібних методів Росії й Риму у своїх завойовуваннях. Півторасторічний період історії Риму, зараз після Пунійських війн, коли він здобув найбільшу частину своїх нових територій, треба детально порівнювати до історії Росії на протязі останніх стоп'ятдесять років...

Клясичний історик не забуде про кожне потягнення римського сенату, який дбав про те, щоб Рим у кожній війні виступав у ролі протектора. Так Рим захищав етоліянців й грецькі міста перед македонцями, він захищав Битинію й інші малі азійські держави перед сирійським королем, він боронив Нумідію перед Картагіною і в інших багатьох випадках виступав у такому самому характері. “Але горе тим народам, які здані на постійну ласку замогутського протектора”.⁶ Кожна держава, яку Рим захищав, була вкінці ним підбита й уярмлена. Росія також була протектором Польщі, протектором Криму, протектором Курляндії, протектором Грузії, Іммеритії, Мінгрелії, черкеських і кавказьких племен. Спочатку вона їх захищала, а згодом їх усіх підбивала. Тепер вона захищає Молдавію і Валахію. Кілька років тому вона стала протектором Туреччини перед Магометом Алі, а від літа 1849 р. — протектором Австрії.

Якщо прихильники Росії говорять про її безкористість, коли вона вивела свої війська з-під Константинополя і з Угорщини, пригадаймо їм зловісну паралелю між Росією та Римом. У старинному світі існували численні незалежні держави, які могли заключити ефективний союз проти Риму, якщо він був би розкрив свої загарбницькі пляни й налякав їх. Тому Рим завжди вдавав, що веде безінтересовну й умірковану політику. Після першої переможної війни проти Филипа, а згодом проти Антіохія й багатьох інших, Рим негайно забирав свої війська з теротирій, які були під його окупацією. Він вдавав, що вживас зброю для добра других, але як тільки настав сприятливий момент, він завжди знаходив якийсь претекст, щоб наново вмашерувати на ці терени й перетворити їх на римську провінцію. Страх, а не уміркованість, є єдиним засобом для здержання амбіцій таких потуг, як старинний Рим і модерна Росія. Сила такого страху й небезпеки залежна від вчасної чуйности і готовости, які інші держави схочуть застосувати проти спільного ворога їхньої свободи і незалежности.

⁶ Малькін: “Історія Греції”.

В. Трембіцький

КРИМСЬКІ ТАТАРИ Й КРИМ В НАЦІОНАЛЬНОМУ ТА ПОЛІТИЧНОМУ АСПЕКТІ

У “Свободі” і в “Українському Житті” появились статті про виселення в 1944 р. до Середньої Азії кримських татарів, які вимагають дозволу повернутися на їхню батьківщину.

Це питання має певне відношення до актуального тепер питання Кипру та застарілого, а тепер віджитого невідомого спору греків із турками, як тому пів століття існувало подібно вразливе питання смертоносного конфлікту між турками та вірменами. В Америці навідь відомий жарт: коли вірменин має найбільшу національну сатисфакцію: на день подяки чи день “турка”, якого може вірменин святочно з’їсти, навіть спеченого. Ось так люблять вірмени, а теж греки турків, які на протязі 520-ти літ проковтнули в Малій Азії або в Анатонії та на Закавказзі 80% вірменської етнічної території із колись столицею всієї Вірменії Ерзерумом (по-вірменськи Каріном). Подібна ситуація була із усім грецьким Егейським побережжам Анатолії від міста Скутарі на Босфорі, через Смирну (тепер порт Ізмір) аж до Адалії та Адани (Малої Вірменії) на півдні. Проковтнули турки й грецько-візантійську Тракію із двома історичними грецькими містами Константинополем (Царгородом) та Адріанополем, яким надали свої назви Істанбул та Едірне. Ні сліду не залишилося із грецької етнічної Тракії та грецьким узбережжам в Малій Азії. Хіба горстка грецьких купців в Істанбулі животіє та відвідує палату й собор царгородського патріярха, останньої гелленської пам’ятки над Босфором. Гагія Софія даліше турецьким катедральним мечетом...

Греки і вірмени потовчені в турецькому моздрі все мали звернені очі на їх сильного національного та релігійного оборонця російського царя. Тому то недивно, що оба ці сусідні народи турків не могли зрозуміти 1918 року, чому слов’яни-українці розбили у 1918 р. “Великую Руссию” та дали туркам змогу опанувати тюрські простори магометан в... Кримі, на північному Кавказі — країні горців-черкесів й абхазів у грузинській Аджарії.

Для України завдяки Берестейському договору, який Порто підписала з легким серцем, позбувшись натиску російської імперії на Царгород, Дарданелли та турецьку Вірменію, Тюреччина раділа прибуттям посольства УНР в Істанбул, тодішню імперіяльну столицю султанів оттоманської великодержави. За це в Києві не могли спокійно урядувати вірменські та частинно й грецькі дипломатичні представники, вважаючи Україну “туркофільською”, навіть зрадницею православ'я, і спричинником експансивності Оттоманської імперії в чорноморській магометанській басейн та на все Закавказзя, особливо в сторону тюрському Баку, на якому по шляху лежала всього більшменш пів мільйонна скеля із столицею в Єревані, Вірменська Республіка.

Денікініці на Кубані мали надію на відновлення старої Росії та підсилення впливів на їх союзників проти турків Вірменію й навіть Грузію, яким Істанбул літом 1918 року забрав потурчену Карську (вірменську) округу та етнічно грузинську, але ісламську Аджарію, яких столицею був головний грузинський порт Батумі.

А Україні... теж невесело було, бо ж в Чорному морю природна частина її Крим, із морською базою в Севастополі та фортом в Керчі у воротах до Озівського моря, був ніби в татарських руках, та коли за покликком цих же кримських “тюрків” (як себе тоді назвали кримчаки-татари, 260.000 душ максимумально), прибули в Теодосію та на побережжя турецькі військові дорадники та воєнні морські одиниці захищати державні права татарського народу, від зазіхань України, мовляв, від століть татари були зв'язані із рештою тюрського світу та ісламським морем народів, які все готові були стати в обороні своїх покривджених братів по вірі, де б вони не жили на гльобі.

Ясно, що ні республіканський, ні гетьманський уряди України 1917, 1918 та 1919 років і не думали поневолювати татар, які жили компактною масою лише у південному, гірському Криму, вважаючи своєю столицею Бахчисарай, а не обласне місто Симферопіль, яке лише в літі 1918 р. стало новою столицею Криму.¹

Зважаючи на те, що 1) Крим важний фортами у Севастополі, Керчі, зимовим портом Домбасу Теодосією (через замерзання азівських портів на деякий час) та є стратегічною базою в Симферополі (саме по середині півострова та всього простору північного чорномор'я),

2) він все був тісно пов'язаний із всією економікою України прямо залежний від хлібо-постачі, вугілля, індустриальних виробів, фабрикатів в заміну за кримські овочі, вина, і залізо,

3) у Крими таки жили татари, які бажали мати свої національні права державницького характеру,

4) тому, що в ніби "татарському" Крими, таке перше слово мали до сказання росіяни, які становили релятивну більшість та творили духову силу всього півострова, як імперіальний нарід.

Гетьманський уряд у Києві вирішив був піти в ім'я національної справедливости (самозначенням народам) та в доказ дружніх взаємин з Портою на максимальні уступки татарам в їх національній ідентифікації, державницьких аспіраціях та як природним союзникам нової української держави у противагу до російського поневолення, уряд української держави погодився дати татарському народові повну культурну і політичну свободу під українською охороною, предложивши татарському урядові ті самі права, що їх мали маляри в межах габсбурзької монархії до 1919 р., отже: свій власний уряд, військо, пошту, шляхи, шкільництво, внутрішній соціальний устрій, залишаючи за Україною опіку економічну у світовому масштабі, дипломатичні представництва, персональну репрезентацію монарха (гетьмана) України перед зовнішнім світом та стратегічну контролю всього простору для повної свободи морського та повітряного транспорту в чорноморському просторі. Щож могла більше признати українська держава татарам, яким в іншій країні на світі не було б місця для будь-якогось розвитку в національному аспекті та коли б пануюча нація над територією такої меншини доказувала б чи випоминала б їй кожного дня страхіття, які від дідів та прадідів зазнав зараз пануючий нарід протягом століть від теперішньої меншини.² В нашому випадку досі та на століття не можуть забути українці жорстокости татар у відношенні до України, яку спльондрували від 1480 років, починаючи кожнорічними чи що пару років набігами, паленням сіл й міст, ловнею невинних людей в татарський ясир, аж до 1777 року, коли їм прийшло усмирення від полчищ росіян. З приводу цього історичного факту татари дали причину до створення козацької оборони України, війн України з Польщею та Түреччиною, вплинули на зміну всієї психології українців. Бліднуть епізоди нормальних взаємин Криму із козацькою Украї-

ною в обличчі катастроф, що їх зазнала наша нація.³ Ніколи інший нарід на світі не забув би татарам цього проклятого часу, до... можна сказати до 1777 р.

На жаль, татари не вміли пошанувати признання Україною прав для Криму у 1918 р. і мріяли про "швейцаризацію" Криму під турецьким протекторатом. Татари не уміючи проаналізувати національну диспропорцію меншин у Криму по відношенні до відсотка татар до імперіяльно думаючих росіян, та самостійників українців.

У 1918 р. татари й слухати не хотіли про союз з Україною. Через манію суверенітету, яка не вміщалася в реальне положення татар в Криму та усьому Чорномор'ю. Татари шукаючи протекції як не в Туреччині, так в далекому навіть Берліні, підозріваючи свою смерть під протекторатом України, маючи на совісті заподіяне зло протягом століть.⁴ А Києву українському навіть й в гадці не було мститися на решті татар, яких ще не відослав до решти в Туреччину царський російський уряд до початку першої світової війни.

В самостійному татарському Криму росіяни мали більші права, як українці (60.000).⁵ Не можна було тоді підозрівати України в якійсь намові Стамбулу вести татарам особливу антиукраїнську політику, натомість дволична прецизна робота росіян нацьковуючих татар проти українців була видна, хоч росіяни коли у 1919 році прийшли до сили в наслідок упадку центральних держав та при тому й Української Держави чи Республіки. звели татарську державність до нуля, зліквідували 28 червня 1919 директоріяльний проантантський уряд Саломона Крима, перетворивши Крим в звичайну російську губернію. В той трагічний момент не знайшлося серед татарських політиків та дипломатів ні в Туреччині, ні у Варшаві, ні в Берліні чи у Відні, де були татарські представники, таких які схотіли б засісти за один стіл із послами УНР та знайти можливість створення спільного фронту проти спільного таки ворога, який у Криму становив яких 40-45% населення.

Коли 18 жовтня 1921 року викрісталізувалася була в Російській Советській Федерації автономна советська Кримська Республіка при втраті 60.000 татар голодом, то татари краще прийняли цю советську республіку чим проект гетьманського уряду стати "коронним краєм".

В 1930-их роках не обійшлося без нових жертв татар від росіян, які їх вивезли в далеку північну полосу Росії аж 40.000,

виморивши їх голодом в 1931/33 роки, створюючи із татар даліше четвертину населення всього Криму.

За урядовим переписом ССР у 1926 р. в Криму було: 42.22% росіян — 301.400, 25.00% татар — 179.200, 11.85% українців — 77.400, 6.11% німців — 43.666, 5.6% жидів — 39.900, 2.3% греків — 16.000, 1.6% болгарів — 11.400.

Татарська автономність існувала хіба по оселях південного Криму в гіських околицях. Написи в Крими були теж і татарські, навіть в більших містах для пропаганди їх автономності без практичного значення для міських людей, переважно росіян та дрібних меншин, в тому й українців. Не помагали теоретичні перезвання міст Криму на короткий час татарськими термінами: Ах'яр — для Севастополя, Акмечет для Симфорополя, Г'уєслева — для Евпаторії, Кефе — для Теодосії, Єніканс — для Керчі.

Фактично Крим став російським краєм із певними лише залишками культурної автономії. Кримську Автономну ССР ніяк не можна було в 1930-ох роках порівнювати із Совєтською Україною з багато більшими автономними правами.

У 1940/41 роках, коли Крим після кількомісячної облоги Севастополя зайняли німці, вони нічого кращого не принесли татарам в політичному аспекті, хоч татари сподівалися відновлення там своєї державности у Крими, як то було у 1918 році. Татари кинулися нищити кримських слов'ян, не питаючи, хто із них був дійсно ворогом, а хто таки приятелем, оцього покривдженого народу на кримському півострові. Українців ідентифіковано із росіянами. Так лиш подумати, за татарський автономізм, наданий хіба із ласки татарам Москвою у 1921 році, щоб із півдня оточити нещасну Україну та краще володіти водами Чорного моря, татари у час другої світової війни погромили однаково росіян, пануючих у містах та селян в степу українців, думаючи, що в татарську державу у цілому Криму їм вдасться стягнути швидко із Туреччини та румунської південної Бесарабії старих емігрантів разом числом аж біля 2.000.000 душ за татарськими обчисленнями та їх пресовими відомостями. Німці натомість перетворили Крим в Райхсгебіт лише для німців-героїв тут жити після війни.

Погром слов'ян у Криму мусів мати вплив на далішу долю татарського народу у цій частині України, якій приєднано Крим у 1954 році, 19 лютого. Масове фізичне знищення росіян

та українців про це довго писала російська преса в західньому світі та й в самому Радянському Союзі. Само собою нищення росіян 1940/41 рр. були для Москви більшою виною татар, як створення 20.000 татарської військової формації в складі німецьких збройних сил.

Нагальне виселення татар (за рішенням Кремля 18 травня 1944 р.) з Криму було карою. Позбавлено татар їх території розпорядженням від 25 червня 1946 р. Щастя, що їх усіх в числі 200-250.000 душ не вбито фізично зовсім на протязі пару років у тайгах Сибіру, бо ж могло бути й так! Так чому дивуватися, що ні Київ ні Москва сьогодні не сприяють поворотові татар у Крим, маючи перед собою у пам'яті історію татар та 1941 рік.

Похід турків на Кипр хіба став доброю лекцією нам усім живучим за океаном та в Україні.

Для захисту турків Кипру усього 15% меншини грецького безперечно Кипру із 85% грецькою людністю, отже стільки, що мають росіян найбільше українські області України: полтавська чи подільська. Турки заняли 40% кипрської території, на якій як на шахівниці порозселювані на спілку греки та турки. Сьогодні стоїть питання поділу Кипру на дві політичні одиниці. Так, щоб сталося, якщо б так татари жили зараз в Крими та в тяжкий момент України чи навіть всього ССРСР, турки прийшли б на захист "тюрків" татар, післявши туди військової частини "емігрантів татар" з Анатолії з числа 1,500.000 душ. Так, як почувались би ми всі та київський уряд, який воскресивши свою державність мусів би ставати до бою із Түреччиною.

Мусимо признати консеквентність турків у відношенні до "своїх" маломеншин та "тюрків". В разі загарбання Криму мусульманами чи ще краще турецькими "татарами", кого мала б запросити на поміч собі Україна: слабосилих греків, болгар, грузинів (3-5 мільонів душ) чи знова... росіян, які так само, як поляки лише б використали нагоду на видерття від України за цей час Львова чи хоча б Донбасу, як не всієї України від Збруча на схід...

Дивлячись на кипрську трагедію, українці як у західньому світі так в ССРСР боляють над долею татар в заслання, керуючися гуманними почуваннями.

Ми можемо навіть сприяти універсальній шляхетності ген. Григоренка по відношенні до татар, які до речі зараз жи-

вуть там, де й наші запроторенці, одначе нас може й дивувати, що татари, пишучи про ген. Григоренка, не зуміли чи прямо не хочуть згадати його національного походження, яке само собою є українське. Щоби приподобатися емігрантським опікунам на заході емігрантським росіянам, татари розцінюють Григоренка лише як людину без національного обличчя. Це припущення може бути зовсім оправдане чи певне, коли взяти до уваги факт, що татарська політична еміграція в Америці, Аргентині та навіть в Європі, де живе добре зорганізована кримо-татарська еміграція, не вважала за потрібне нав'язати хоч контакт, якщо не добрих тісніших дружніх взаємин з українським політичним світом, держачись далі, хоча б тут в ЗСА, російських впливових осередків, вірючи наївно в духову зміну росіяни, які мовляв переконалися, що треба респектувати татаські політичні аспірації, вважаючи їх такими російськими приятелями, як вірменів — всевдячних царям та росіянам за оборону перед турецькою загладою.

Якщо згадати хоча б якое про існування якоїсь української кримської “політики”, то хіба в Мюнхені та в Парижі, в так званому паризькому бльоку екзильних урядів раніше самостійних держав. Лише тут в Парижі найшли кримчаки-татари наших “дипломатів”, які своєю “стратегією” обманюють себе та наш політичний світ признанням татарам принцип державної нації на рівні... Грузії чи Туркестану, погоджуючись навіть називати татарам їх країну не татарською державністю в частині Криму, а прямо кримською. Ми самі дали татарам претекст, який колись гірко може бути оплачений нами, ідентифікуючи півострів Крим із татарською національною та державною територією, тобто в ситуації, коли на Кримі живе сьогодні аж 150 татарських родин на біля 1,000.000 душ росіяни та українців.

І це діється саме тоді, коли в Америці, де живе найповажніша кількість кримських татар, якими видається комунікати та інформації про Крим, як татарську національну територію. Для доказу варто б навести хоча б такий найновіший факт, як в роковини насильного виселення (18 травня 1944 р.) татар з Криму (біля 100.000 душ), спілка “Кримських татар” в Америці з осідком в Нью Йорку видала звернення для повної реабілітації татар в СССР до американського та світового громадянства із закликом за справедливість, тобто:

1) повернення із заслання татар на “рідні землі, на Крим і створити там же потрібні умовини для успішного розвитку татар, як народу і нації”;

2) відновити важність декрету Леніна з 18 жовтня 1921 року про встановлення Кримської Автономної Татарської Республіки;

3) звільнити і реабілітувати ген. П. Г. Григоренко і інж. Романа Джемілева;

4) негайно звільнити і реабілітувати усіх представників кримських татар і їхніх приятелів не-татар;

5) виправити фальсифікацію історії народу і нації (думаю треба розуміти держави, В. Т.) кримських татар;

6) “детант — так, але не коштом кримських татар і інших національних меншин в СРСР!” (за текстом, поданим в часописі “Українське життя” ч. 13 (676) за 23 червня 1974).

Згідно із вище наведеними вимогами татар в ЗСА, видно зразу, що:

а) емігранти-татари з Криму вважають по старому весь Крим, як рідну землю, на якій татари гейби творили раніше більшість своєї людності та тим самим мали б право вважати весь Крим національною територією щей досі.

б) Домагаються відновити (ясно покищо думаючи реально) Кр. А.С.С.Р. невказуючи точніше, в рамках якої союзної республіки. Якщо брати до уваги декрет про встановлення Кр. А.С.С.Р. із 1921 р., то ясно в межах Російської СФСР, а не зараз УРСР. Виходить татари в дусі їх дружніх взаємин із еміграційною Росією вважають відібрати Крим від Радянської України та повернути його Росії із піддержкою ними (татарами) такої територіїальної операції в заміну за признание татарам політичної автономії з-перед 1941 року. Виходить — татари готові говорити про це з Москвою, як реальною силою та російським народом, як могутнім народом, дивлячись на українського партнера, як на безсилового, якого проблема самостійності під знаком запитання через некон'юнктурність української справи в міжнародному політичному світі. Хто цьому винен, ясно в багатьох випадках ми самі, бо ж не зуміли створити своєї авторитетної та респектованої світовими силами політичної програми, яка викликувала б спеціальну атрактивність світових потуг. Брак своєї політичної школи та традиції, уміло створеної концепційності, яка давала б щось й нашим майбутнім союзникам, ство-

рює легковаження українців як партнера, незважаючи на це, що в нас мільйони етнічної приналежності.

З другої сторони — ігнорування України в міжнародних взаєминах взагалі та серед народів сходу зокрема може бути причиною й то оправданою, що нам не має чого респектувати татарське питання, яке реально беручи в Україні не існує, а відтворити його в Криму, значить виходити у військовий конфлікт із Києвом прямо, не через Москву. Хто хоче піти на такий шлях боротьби, який дуже ховзкий та із свентуральними жахливими консеквенціями для противника України, як майбутньої всежтаки мілітарної сили та економічного потен-тала по експорті та капіталовкладі у індустріалізації.

Ось тому вповні рацію має наша преса, що збуває татарське питання мовчанкою або як академічно-дискусійне без реальних можливостей здійснення.

Само собою, що наші найвищі державницько-політичні органи повинні скропулятно слідкувати за цією справою, потувати прояви цієї проблеми та мати свої сляборати й рецепти поладження у слүшний час.

В політиці не має сентиментів, а обрахунок полатностей в державницькому аспекті для добра своєї справи та через неї її для користі партнерові чи опонентові, який шүкає допомоги.

Коли в нашій, т. зв. політиці, потягнення великодержавности допроваджують чи можуть довести до власного політичного обману, неодержавши за наш жест вислову подяки чи компензанти у відповідній формі на міжнародному форумі, згідно з обосторонною домовою (як це нормально в політичних взаєминах вводиться), то ясно ми такою політичною стратегією себе лише понижаємо, як примітивна, що не знає основних методів вести політичну справу.

У Кримській справі є ясным, що Түреччина, користаючи із українського жесту в користь татарів, мала б у слүшний час (як це до речі було в 1917/18 рр. з нашого боку) стати в обороні татар Криму на взір Кипру допомагаючи кримським тюркам чи прямо тюркам, позбүтися остаточно слов'янської ге-гомації, та дати їм нагоду стати під протекцією мусулманської Түреччини, яка має право оборонити татар-магометан перед "християнською експансією" чи "слов'янізацією".

В найкращому випадку очевидно для нас може бүти витворена пресією Анкари та других ісламських країн світа при-

знання українським урядом право Кривомі, бути якимсь неутральним Кипром, у якому мали б право загіздитися повітряні для "комунікаційних цілей" бази світових потуг. Однак ми можемо потішитися хіба тим, що в незалежній Україні і в такий найгірший для нас час урядувати будуть люди з політичним розумом, а не романтики-наївняки, як ми це мали в час берестейських та доберестейських переговорів, не маючи знання про геополітику й стратегію без зміслу передбачувань на майбутні роки, будучи вірними до йоти етнічному самоозначенню з почуттям не образити гідности наших сусідів, які могли б нас посудити в імперіялізмі. В цей сам час 1918 р. не лише поляки чи румуни, а навіть найбільш нещасні із нещасних теоретично державні білоруси претендували (з історичних мотивів) голосно славно на все українське Полісся по Сарни, Овруч та Чернігів і Новгород, ставлячи в Києві гетьманському урядові вимоги "або — або".

Так щож ми навчилися за останніх п'ятдесят років, проживши трагедію геноциду, польонізації, румунізації, а то і білорусизації наших поліщуків, підляшан, неговорячи про росіянізацію всієї України.

Може дивно, що не має в наших політичних середовищах навіть охочих, якщо не обов'язкових, слідкувати за кримсько-татарським питанням у вільному світі. Задивлені у величність українськості — (мовляв турки не відважилися іти проти нас мільонів) — не бачать наші політичні середовища, що татари дальше мають моральну, якщо і не матеріяльну опіку Анкари та їхніх так сказати, екзильний уряд не спить...

Безперечно, що Туреччині все буде залежати на тому, щоб існувала українська бар'єра проти Росії в самостійній Україні аж по Кавказ, але ж за поміч, а її нам все буде потрібно, треба, як знаємо, все платити й то солено. Маємо смак такої ціни із 1918 року, коштом зерна, руди, вугілля чи сала... Тому краще бути більше реально-думаючим державниками та в потці слів за визволення не находити собі біди. Ясно, що ми самі безсилі не можемо радіти нещастям 300.000 кримських татар, але ж вимагати можемо від татар розуму відносно їх становища до нас, уважати таки нас партнером із нашої політичної рації, особливо в моменті, коли татарське питання на пів мертве для татар у світі. Від татар-державників залежить тепер дальша їх доля як народу, а шлях їх спасіння таки буде іти через Київ, чи вони того схочуть, чи ні.

Яке ж повинно бути наше становище до Туреччини? Стремління України повинно бути продовжувати із нею приязні взаємини, які себе дали виправдати у 1918-1923 роках. Може приязна Україні Туреччина схоче й вплинути на нереально (до-сі) думуючих політичних провідників кримських татар, що через їх нерозважні потягнення не утворили б себе як нарід та як члена національної спільноти народів усього Чорномор'я.

Картотека Україністану в турецькому державному архіві міністерства закордонних справ є чистою, та стане доброю підставою до продовжування приязних взаємин, як рівнорядних партнерів в просторі Чорного моря. Всякі ще живучі ідеї велико-державних умів старої Порти перетворити Чорне море в ісламське чи "тюрське", не повинні мати місця як шкідливі докорінно для всіх петюрьських народів чорноморського басейну. Рівновага сил, коректні взаємини між усіма народами чорномор'я, повинні бути основою вдержання постійного миру в цьому просторі Європи без будь-яких імперіяльних експансій чи зазіхань. Це повинна бути платформа українця державника, союзника політичної суверенності усім без винятку державам та народам Чорноморського басейну, яких вихід у широкий світ іде через чорноморські порти та Босфор. Україна як держава в першу чергу буде потребувати спокою для конструктивної праці над їх економічним ростом та для добра 75-ти мільйонів людности чорноморського простору.

ДЖЕРЕЛА:

¹ За статистичними даними Ст. Рудницького, М. Кордуби в таврійській губернії 60.00 км.² із 2,059.000 нас., до якої належав і півострів Крим, заселяли: українці, кількістю 869.00 душ — 42.2% всієї людности, 574.000 — 27.9% росіян, 284.00 — 13.8% татари, німці 111.000 — 5.4% та інші. В той час у самому Крими 26.140 км.² або 10.093 кв. милі, величини стейту Меріленду, жило за моїм обчисленням 735.00 людности, в тому: 260.760 татар, 235.410 росіян, українців 64.000, німців 43.510, греків 27.000, болгарів 15.310, поляків 14.000 та інших 74.910 душ.

За татарськими даними у 1897 р. в Крими жило 592.000 людности, серед якої татари становили 35.5%, тобто біля 194.000 душ, які у 58.7% заселяли яктинський округ, на 42.0% евапаторійську (степову) округу, на 41.8% симферопільський округ, на 37.2% округ теодосійський, на 23.3% (степовий) округ перекоп-

ський, на всього 5.0% Керченський півострів та на 1.5% округ севастопільський. Компактно татари володіли лише гірською смугою південного Криму по обох схилах Яйланських гір, серед яких лежала їх стара столиця Бахчесарай та над морем порт Касра, тепер Теодосія, колись центр продажі молодих невільників з України в мусульманський світ.

Весь степовий простір північного Криму у 1918 р. та й до 1940 року творив компактний хліборобський простір, у якому біля 50.000 жили українські селяни, поселенці тут від кінця XIX стол. на опорожнених від татар просторах.

За російською і татарською статистикою під пресією російського царського уряду, Крим покинули (подаючись в Туреччину) у 1800 р. 158.000 татарів, у 1865 р. 194.000 душ, так що вільний чорноземний степ заняли наші кольтоністи із Подніпров'я, надаючи Криму нові економічні сили та нового соціального життя. Лише по містах в більшості загіздила російська уряднича кляса людей, які там надавали російській імперіяльній владі на увесь півострів. Греки, вірмени, жиди, поляки та інші етнічні елементи по містах були додатковою остоею пануючої нації в Криму — росіян.

² Коли шукати паралелі взаємин великих народів із малими під сучасну пору, то вистане поглянути на долю Лужичан (140.000) в Східній Німеччині, Фризійців (450.000) в Північній Голляндії, Басків (700.000) в Еспанії, Фріолів (450.000) в Північній Італії та Швайцарії, Ферейців (37.000) під покровом Данії. Так на скільки була гуманною Українська Держава 1918 р. для татарської меншини, признаючи (забуваючи за горе від татар в минулому) їй окреме майже вповні державне життя.

³ Найбільше нещасними часами набігів татар на український південь були роки 1482-87, 1498 р., 1502/3, 1523 р., 1545 р., 1556, 1567, в 1601-1679 роках.

⁴ Для яснішого зображення татаро-кримської державности подається статистичну таблицю. Татарсько-кримська держава не мала навіть такої тяглости, як українська між листопадом 1917 р. та 1920 років.

Календаріум татарської державности 1917-1921 рр. був ось який:

Відносно історичного календаря кримських татар, які претендують на свій етнічний простір всього Криму (хоч фактично лише п'ята частина або найвище четвертина півострова творила

справжню татарську територію), то в історичному аспекті першими поселенцями південного Криму (на побережжі) були греки (з околиць Атен) між 430 до Хр. й 1365 р., готи від 200 р. — 270 р. до Хр., від 370 р. п. Хр. гунни, після скити (600 р. п. Хр. — 400 р. по Хр.), сармати між 300 р. — 100 р. п. Хр., аляни біля 1000 р. п. Хр., слов'яни між 200 — 650 р. по Хр., хозари між 650 — 850 рр., русичі між 850 — 1223 рр., тобто до приходу тут монгольської орди, генуезці на місце грецьких кольоністів між 1266 — 1475 рр. та щойно від 1239 прийшло до виложення із монгольської маси кримчаків-татар, які півавтономним життям прожили до 1427 р., коли повстав кримський ханат, перетворений із 1478 р. в турецький протекторат, якого заступила російська опіка у 1774 р., зліквідована царем у 1783 році. На протязі 134 роки Крим творив російську таврійську губернію. За цим оглядом русини були на 1039 років раніше поселенцями Кримського півострова чим татари.

Роки 1917 — 1941:

культурницька автономність між 21. X. — 9. XII. 1917 р.	
політична автономія*	9. XII. 1917 — 26. 1. 1918 р.
Тавридська Сов. С.Р.	23. 1. — 25. IV. 1918 р.
німецька окупація	25. V. — 25. VI. 1918 р.
кримська татарська державність	
а) на чолі із ген. Сұлкевичем	26. VI. — 16. XI. 1918 р.
б) на чолі зі Директорією з С. Кримом**	16. XI. 1918 — 26. VI. 1919
Російська окупація Криму:	
під ген. Денікіном	26. VI. 1919 — 3. IV. 1920
під ген. Врангелем	4. IV. — 13. XII. 1920
Советська військова окупація	13. XII. 1920 — 18. X. 1921
Кримська А.С.С.Р. від	18.. X. 1921 — 16. XI. 1941

* На взір УНР після III Універсалу.

** Нараїмом по походженні.

Малі пояснення:

9 грудня 1917 р. Крим оформився в майже самостійну республіку (на взір УНР по III-му Універсалу) та перейшов до так сказати повної незалежності після звільнення Криму німцями, які прогнали тут коротко існуючу советську Таврійську Респ. (23. 1. — 25. IV. 1918 р.). 25 травня 1918 відновлено державність, яку 26 червня очолив ген. Сұлайман Сұлкевич, по-

просивши Порту за протекторат, в обличчі чого прийшло до економічної блокади Криму Українською Державою та від 3 вересня 1918 р. затяжних переговорів у Києві про взаємовідношення на базі нормалізації стосунків за українським широко-автономним федеративним проектом, зігнорованим татарським краєвим урядом аж до капітуляції центральних держав, 11. XI. 1918, коли на короткий час прийшлося в друге відновити українську стратегічну зверхність в Севастополі (після коротко триваючої першої між. 29-30. IV. 1918 р.).

Прихід антантської фльоти в Крим 16 листопада 1918 р. закінчило українське володарство в севастопільській воєнно-морській базі. Крим перейшов під зверхність мілітарно Антанти, а політично Денікіна.

⁵ У Кримській татарській державі (Кірім Халк Гумгурієті — Кримській народній Республіці) жило у 1917/18 роках приблизно 735.000 людності, серед якої було: 245.400 — 33.38% росіян, 260.700 — 35.41% татар, 63.100 — 8.5% українців, 43.500 — 5.9% німців, 33.300 — 4.5% вірменів, 27.000 — 3.6% греків, 15.000 — 2.6% греків, 14.000 — 1.9% поляків, 6.600 вірменів та 9.400 інших, як вірмен, горців та жидів.

Для порівняння із іншими роками (на протязі чверть століття) татарський відсоток усього населення Криму скоріше падав чим піднімався помимо існування між роками 1921-1941 татарської культурницької та адміністраційної автономії. Спадок татарської людності ішов за рахунок приросту в першу чергу російських поселенців, особливо по містах, де вони становили біля 52% нас. в 1925/30 рр., та українців в степовій полосі північного Криму.

Хоч приріст всього населення в Кримі ішов темпами:

125.000 душ у 1775 р.	608.000 душ у 1923 р.
158.000 душ у 1800 р.	714.000 душ у 1926 р.
319.000 душ у 1855 р.	775.000 душ у 1930 р.
494.000 душ у 1865 р.	586.000 душ у 1940 р.
592.000 душ у 1897 р.	785.000 душ у 1959 р.
729.000 душ у 1813 р.	1,297.000 душ у 1961 р.
735.000 душ у 1918 р.	

Відсоток татар становив:

біля 200.000 у 1775 — 80% всього населення,
194.000 у 1897 — 35.5% всього населення,

260.700 у 1913 — 35.4% всього населення,
186.715 у 1923 — 25.9% всього населення,
179.000 у 1926 — 25.1% всього населення,
біля 200.000 у 1939 — 24.0% всього населення.

Інші національності в Кримі становили таку кількість

1897 р.

Росіяни 42.2%, українці 10.8%, німці 6.1%, жида 5.6%.

1913 р.

Росіяни 33.4%, українці 8.5%, німці 5.9%, жида 0.

1923 р.

Росіяни 51.5%, українці 0, німці 6.5%, жида 6.86%.

1926 р.

Росіяни 42%, українці 11%, німці 6.11%, жида 6.4%.

1930 р.

Росіяни 41.8%, українці 10.2%, німці 5.94%, жида 6.34%.

1970 р.

Росіяни 72% (приблизно), українці 22%, жида 5%.

ВАЖЛИВА БІБЛІОГРАФІЯ ПО ЦЬОМУ ПИТАННІ:

Кордуба, М.: Територія і населення України, Відень, 1918, ст. 7; Франко П.: Огляд території України після др. С. Судницького, Відень, 1921; Олесевиц, Т.: Українська людність СССР (Праці Українського Наук. Інст.), I, I, Варшава, 1930, ст. 70-76, 140; Шрамченко, Св.: Українська воєнно-морська політика в Кримі у 1917-18 рр., Літопис Червоної Налини, ч. V, Львів, 1932, ст. 9-12; Дубровський, В.: Україна і Крим в історичних взаєминах, Вісбаден-Настель, 1946; Донцов, Д.: Рік 1918, Київ, Торонто, 1954, ст. 11, 16-17, 22-24, 28, 37, 48, 57, 59, 63-64, 67; Дорошенко, Д.: Історія України 1917-1923 рр., 2-ге вид., т. I, ст. 382-385, т. II, ст. 209-214, Нью Йорк, 1954; Удовиченно, М.: Україна в боротьбі за державність, Торонто, 1954, ст. 36-39; Січинський, В.: Крим — історичний нарис, Нью Йорк, 1954.

Ті, які хогуть зробити відразу якнайбільше доброго, дуже гасто роблять або дуже мало, або нізого.

Дитинство так само показує майбутню людину, як до-світок, що показує і заповідає день.

Людина не є творивом обставин, а навпаки — обставини являються творивом людини.

ПРО ЛЕГЕНДИ І ЮВІЛЕЇ — ОСОБЛИВО ВІЙСЬКОВІ

Легенди і ювілеї так тісно між собою пов'язані, що важко — якщо взагалі можливо — встановити, де позинаються одні, а кінзаються другі. Ювілеї — це не якісь видумки бизнесменів, які постагають горілку чи продають харгі на прийняття; це — потрібні для людини і суспільства засоби, щоб пригадати собі минуле, щоб додати до того, що вже призабулося, щоб плекати традиції — одним словом, щоб творити легенди. А легенди потрібні для суспільства на те, щоб святкувати ювілеї. А ювілеї ще й добрі тим, що допомагають людині втікати від сугасного й поринати у приємний світ легендарної минувшини, бо хто сьогодні витримає дивитися на безконежні насильства на телебаженні чи до зануду зитати репортажі про американські чи УНРадівські «ватергейти».

Ювілеї, як і легенди, можна поділити на різні типи. Є ювілеї родинні — срібні, золоті чи іншометалові — на яких ювіляти творять легенду для себе, про себе та для своїх нащадків; є ювілеї громадські, на яких творяться легенди про об'єднання і єдність; є ювілеї політижні, на яких збирається гроші на нові легендарні фонди; є ювілеї кооперативні, на яких святкується легендарні суми грошей і оборотів; є ювілеї наукові, які відзначаються під науковими назвами сесій й на яких угасники цитують із своїх і гужих друкованих і недрукованих праць, щоб підкреслити правильність своїх висновків; є ювілеї вояцькі, на яких вояки легендарного віку дістають легендарні медалі і ранги та на яких остівується легендарні подвиги легендарних і нелегандарних армій, дивізій, полків, куренів, сотень і поодиноких вояків, які носили легендарно сині, гервоні, сірі чи іншого кольору уніформи; і врешті є ювілеї легендарні, на яких творяться нові легенди.

Якщо знову підходити до систематизації цих явищ за іншим критерієм, наприклад гасовим, тоді можна відмітити, що такі легенди є інстантного або довготривалого характерів. До першої категорії можна сміло зарахувати СКВУ, який вже

від першого дня свого існування оповився легендарним серпанком таємнижости і непевности. Найбільш легендарний у ньому статут, який на першому місці ставить завдання допомагати Україні й українському народові всіма засобами, хоч рівногасно дає право вета усім, як ця допомога мала б виглядати. До довготривалих легенд належить УНРада — цей історизний здобуток української іміграції, якого легендарність є в тому, що УНРада взагалі ще існує, хоч у ній партії зазнавали, як атоми, легендарних розбить, фузій та інших політизних реакцій. Наш політизний світ такий легендарний і невідомий, що навіть, якщо втрутилася б тули найвища сила і сказала, що буде нам дана вільна Україна, якщо наші політизні партії на протязі 48 годин створять коаліційний уряд, якого перевезуть до нашої столиці, й тоді вислід не важко було б передбажити. Мабуть, і тоді ми далі залишилися б «нацією державною, але поневоленою». Однаже не турбуймося тим, ми не перші. Подібна легендарна подія відбулася дуже давно з праведним Носем, саме перед потопом світу.

При тому варто підкреслити ще один факт — ми свої легенди творимо й святкуємо для себе, не так як інші народи, наприклад росіяни, які Жовтневу революцію перетворили на легенду раю на землі для цілого людства ги німці, які пробували створити легенду расової вищости, ги навіть великі мужі наших днів, які недавно створили «інстантну» легенду свропейської безпеки.

Але не відбігаймо від теми, й як годиться комбатантському журналові, зупинімся на спеціязьних легендах і ювілеях — військових. Хай інші фазівці займаються іншими легендами й пишуть про них у своїх журналах ги навіть «Енциклопедії українознавства», яка на протязі 25 років має свою легенду й може вже кункурувати з літописом Нестора. Як видно, легенди, особливо вояцькі, потребують гасу та історії.

Чим далі йти в сиву давнину, тим важге влаштовувати такі ювілеї, бо, щоб відзнажити ювілей княжих часів, треба заглянути до літописів або бодай історії Грушевського, яка сама стала легендарною й важко її розуміти. Навіть козацькі ювілеї стали небезпечними, бо ги не Шелест страгив свою посаду на Україні гезер цих легендарних козаків, а на еміграції є небезпека, що всі узасники такого ювілею будуть поголовно вписані до «Вільного козацтва». Про сігових стрільців стільки вже хо-

дять легенд, що для них навіть не треба ювілеїв. Найкраще ще надається на такий рід святкування дивізійні ювілеї, а це тому, що колишні ї вояки саме досягнули такий вік, в якому легко не тільки слухати про легенди, але навіть їх творити. До того, ї історія, бої, навіть полон, дуже надаються на творення легенди.

Сама назва Дивізії легендарна тим, що сьогодні ніхто не може без сумніву ствердити, яка була її назва: Дивізія «Галичина», Галицька дивізія, СС-дивізія, 14-гренадир дивізія, 1-ша Українська дивізія, Українська Національна Армія? А чи може, як rado у «Свободі» пишуть — армія інж. Скіри, д-ра Малецького чи д-ра Дражньовського?

Що то за армія була та Дивізія? — може дехто спитати. Що дивізію не можна вважати за армію у нормальному розумінні — це ясно, бо Дивізія не була нормальна. За кращих умовин ї можна було б пересформувати не на одну національну армію, а на кілька. Бо, як знаємо, у першій дивізії була також перша і друга дивізії, а остання з неї мало не стала другою національною армією, якщо не на фронті, то бодай на еміграції. До того вдругій дивізії був ще волинський легіон, який пробував стати Волинською національною армією на Югославії. У тій же дивізії ще бузацька або «кукурудзяна» дивізія, яка дуже себе виявила в полоні.

Дивізійна легенда не кінгається на самій назві. Вояк у тій дивізії був не менш легендарний, ніж сама назва. Це вже історичний факт, що той вояк був перший у наступі й у відступі. Найкраще про легендарність того вояка може сказати наступна подія: Одного разу син дивізійника прийшов до дому з пластової гутірки й похвалився батькові, що вони на сходинах обговорювали українського вояка різних гасів і армій. На сходинах були сини дивізійників і кожний з них щось сказав про свого батька. «І що ти про мене сказав Михасю?» — зацікавлено спитався батько. «Та я сказав, що ти зотри роки сидів в полоні, аж поки не оженився з мамою», — відповів невинно малий пластун.

Про українського вояка можна думати й говорити багато, але незаперечним фактом є те, що поле його діяльності широке. Він у такому щасливому положенні, що може бути вояком до самої смерті й не то, що не носити військової уніформи, але навіть не мусить мати комбатантської шапки. Важ-

ливо належати до якоїсь організації. Наприклад, бути вояком у Братстві дивізійників — не найлегше, але й не найважче, хог тут трудно дослужитися до якоїсь ранги. Але вже той, хто належить до «Вільного козацтва» не мусить бути вояком, але може дістати рангу, бо козак всюда рахується вояком, як нема близько його жінки. А вже знову, хто хогє бути «візним» вояком, нехай запишеться до УНРади, бо там міністер військових справ потребує армії й нікого до «цивіля» не звільняє. А вже хто хогє дійсно воювати, то хай запишеться до одної із УПА. До якої він не записався б, буде воювати з іншою УПА, бо там тримаються засади, що вояк є на те, щоб воював. Спільною характеристикою усіх цих вояків є те, що вони на відпустці й тільки гекують на відповідну хвилину, щоб взяти знову в руки мез і піти воювати. І не одна з їхніх жінок просить, щоб та хвилинка прийшла якнайскоріше, хог час своє зробив й це вже тепер не таке важливе.

Кожний знає, що легенда не з'являється так собі сама з себе. Легенда теперішнього вояка твориться на легенді попереднього, а легенда попереднього — на його предках і так воно йде, поки сягає людська пам'ять. Тому було б несправедливо, щоб ми бодай поверховно не згадали наших вояків останніх двох епох.

Погнемо від вояків 1-ої світової війни. Про ту епоху легше говорити, бо вона залишила за собою багато писаного й неписаного матеріялу. Про тих вояків співали радісні і сумні пісні, складали їм вірші. Ними тішилися і за ними сумували дівгата й молодичі. Ті вояки ходили на патарулі, щоб подивитися на дівчину, що жила у Вільхівці, а потім, під тиском ворожих сил, вистрибували зєрез вікна, залишаючи за собою шапки, а може й інші частини військового однострою, про що навіть Купчинський не згадав у своїх піснях. Така практика пригинулася до того, що зєрез якийсь час в українській дійовій армії позало бракувати виряду, а патріотичне українське жіноцтво позало ходити у військових штанах.

Хог вояки обох воєн мали однакову мету, проте у них можна запримітити великі відмінності, бо коли, наприклад, вояки 1-ої світової війни дозволяли собі програвати коней в карти, то їхні колеги з 2-ої світової війни зєвгаино коней їли. І коли вояк 1-ої світової війни полугив романтизм з героїством, то вояк 2-ої світової війни втопив романтизм у героїстві. Бо коли

перші з романтики верталися додому, ти мали відпустки ти ні, то другі з романтики йшли до війська, особливо тоді, коли їх поліція зловила з сахариною ти треба було йти до «Баудінсту». Коли перші щиро реготалися, то другі всміхалися гірким сміхом, бо коли перші створили свого мітичного героя в особі сотника Цянки, якого кобила не могла добити котитом, то другі здобулися на мітичного селенка, й то у різних рангах, як от: унтерселенко, оберселенко, селен, селеній тощо. І такі докази можна б наводити безконечно.

Проте вояк 2-ої світової війни, так само як 1-ої, був високопатріотизний. Він це найкраще любив висловлювати у піснях. Він співав, що готовий страждати, проливати кров і навіть наставляти свою груди гострим кулям, з одним тільки застереженням: це повинно було статися тогто о тів до другої години.

Як бачимо, дві епохи вимагали різних підходів і достосувань, відмінного думання і діла. Як би це не тлумачити, проте ясно виходить, що воно вирросло на одній легенді. І коли наш народ має таку легенду й таких вояків, він ніколи не загине, не зважаючи на наших політиків ти молитви наших владик.

**УКРАЇНСЬКА КРЕДИТОВА СПІЛКА
В ТОРОНТІ**

при вул. 297 Коледж — Тел.: 922-1402

та філія

2397 Bloor St. W.

Тел.: 762-6961

Години урядування:

Понеділок і середа — 9:30 рано до 6:00 вечора, вівторок, четвер і п'ятниця — 9:30 рано до 9:00 вечора. Субота — 9:30 рано до 12:30 дня.

Кредитовий Комітет працює тільки при вул. Коледж у вівторки і п'ятниці від год. 7:30 до 9:00 вечора.

СКАРБ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ ФОТОГРАФІЙ З УКРАЇНСЬКОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ 1917-1923

УКРАЇНСЬКИЙ ВОСННО-ІСТОРИЧНИЙ МУЗЕЙ
ім. ген. М. Садовського
при Українській Вільній Академії Наук в Канаді

Після захоплення в ворожі руки і фактичного знищення наших національних музеїв --- Українського Музею Визвольної Боротьби" і "Українського Музею-Архіву при Інституті Громадознавства" в Празі, Чехословаччина, а також музейних збірок в інших країнах, які попали чи попадали під німецьку та комуністичну окупацію, Український Восно-Історичний Музей ім. М. Садовського є тепер єдиним, можна сказати --- на весь світ, центром документації епохальної збройної боротьби Українського Народу за свободу і суверенну державність.

Реліквії, документи, літературні пам'ятки і т. п. збиралися протягом півсотні років учасниками боротьби, ветеранами боїв і дослідниками на всіх просторах Європи і в інших частинах світу поселення українців, і передавалися чи пересилалися в Канаду, до св. п. ген. Михайла Садовського, ініціатора Музею. Після смерті ген. Садовського його спадкоємці передали, формальним документом, Музей-Архів до Української Вільної Академії Наук (УВАН). Комісію Музею-Архіву очолив невтомний збирач воєнно-історичних документів св. п. майор Осип Навроцький. Він продовжував збирання реліквії і документів до останнього дня свого життя. А після його смерті на чолі Комісії, як куратор Музею-Архіву, став сотник В. Левицький, учасник війн і знавець організації українських національних армій в часах Визвольної Боротьби.

При певній допомозі уряду Канади, уділеній на це Академії Наук, переведено каталогізацію всіх реліквії Музею, число яких перевищило вісім соток. Каталогізація зроблена згідно з інструкціями Національного Музею Канади, який матиме копії всіх карток каталога.

Це половина праці. Другою половиною є упорядкування і каталогізація документальних фотографій, які ілюструють хід і фази великих змагань і боротьби. Таких фотографій, як нас поінформовано, є коло 5,000.

Самі по собі фотографії, не класифіковані, не пов'язані ниткою подій, не матимуть відповідної вартости, хіба, як для зорового враження. Вони мають бути каталоговані за певним текстом і йти за подіями. Вони ілюструють головню українські військові сили в їх організації і боєвих акціях: перші формації Української Центральної Ради, пізніший їх розвиток, формації за часів Гетьманату, в боротьбі проти "червоних" і

“білих” росіян і т. п.: армія Західної України і т. п. Текст до фотографій має дати ясну картину творення, організації й дій українських військових сил. Учасники їх мають знайти своє питоме місце, належне їм.

В цих коротких словах я лише приблизно подаю схему класифікації й синтетизованого тексту. Певні начерки цієї класифікації вже підготовлялися протягом попередніх років, але тому, що каталогізація реліквій вважалася завданням першої черги, то на каталогізацію фотографій не ставало часу (й засобів).

В додаток до фотографій Музей-Архів має велику збірку архівних матеріалів і літературних фахових пам'яток до даної доби. Їх каталогізація має йти в другу чергу після фотографій.

Тому, що каталогування реліквій Музею-Архіву закінчується в цьому році, то наступас час до каталогування фотографій. І я порушую це питання тепер, бо боюся можливого помилкового ставлення до нього. Помилкового не з лихого волі, але з недооцінки великого значіння фотографій, як документального матеріалу й зорового комунікаційного факту. Кожний, хто досліджує історичні явища, дорожить кожним клаптиком паперу, який знайдеться в порохах і кидає певний світ на події. Якими ж дорогоцінними є цих 5,000 фотографій з великої епохи української новітньої історії.

Залишити їх в мішку”, як вони є тепер (не в буквальному значінні), це відібрати від них їх питому цінність, як свідків і доказ того, що було. Описати їх лише в “картках” — це мало чим відрізняється від того, щоб залишити їх “в мішку”. Бо час на їх правдивий опис малий — ще кілька років, і не буде вже нікого, хто “відгадає” те, що є на фотах. Покищо є кому кожному картку пізнати й дати на своє місце.

Не маємо забувати, що не тільки “час стирає” з пам'яті те, що було в ній, але ще більш ретельно стирає з пам'яті все, що тільки досягне, московська рука. Для керівників СРСР і їх шкіль епоха 1917-23 не була Відродженням України і Визвольною Боротьбою; українські національні армії і взагалі українська державна збройна сила були лише “бандитством”, “бандитами” були також всі українські національні герої. В такому дусі виховується молодь на рідних землях. Керівники СРСР були б раді знищити всі, хоч би й найменші, пам'ятки, докази нашого великого здвигу, нашої організованості й наших здібностей, так, як їх попередники, починаючи з царя Петра I, винищували й винищили всякі пам'ятки з епохи гетьмана Мазепи.

Нехай же наша національна збірна пам'ять у вільному світі належно протиставиться московським майстрам гвалтування історії. Наш Воєнно-Історичний Музей є тепер єдиною на цілий світ скарбницею-захоною дорогоцінних пам'яток нашої велетенської національної боротьби у велику епоху української історії. Цих пам'яток, у випадку їх втрати, нічим не заступиш, бо вони є унікальні.

М. І. Мандрика

МІЛІТАРНА ХРОНІКА

Коли на Заході всі члени НАТО включно із Америкою застереглися, що на випадок війни не вживатимуть отруйних газів, західна розвідка підтверджує, що СРСР випробовує новий тип газу, який не вбиває живих тварин, точніше людей, але має ту властивість, що може спаралізувати їх на 48 годин. Симуляцію того роду газової атаки було проведено у місяці жовтні 1974 р. над Данією, а у квітні 1975 р. таку ж подібну симуляцію проведено над деякими обширами Норвегії. Очевидно, що обидві згадані держави за-протестували рішуче проти того роду експериментів у Москві, але їм у відповідь сказали, що це, мовляв, вони переводили проби "зі штучно створеним дощевим опадом" у формі згушеної мряки.

**

У Советському Союзі підготовляють найновіший випуск професійних старшин із вищого типу кадетських шкіл, при чому перший раз стверджують прояви у поширенні "ліберальної індоктринізації", що стоїть у повній протилежності до теперішньої "залізної дисципліни", у якій виховували досі професійних советських старшин. На основі вістон зібраних членами НАТО виходить, що між кадетами постали дуже строго законспіровані, очевидно нелегальні комірники, зложені із 10 кадетів під назвою "Ліга кадетів", які поставили собі за мету перевірювати в армії загалення звичайних вояків, здебільшого не росіян, що їх позбавлювано всякого роду "мілітарного правного статусу" перед жортоністю і "залізними рукавицями", яких надуживали партійні на-р'єристи-командири.

**

Найбільший продуцент нафти у світі, Савдійсьна Арабія, хоче чимсно-ріш розбудувати при допомозі американських і німецьких фахівців свою си-лову енергію так, щоб у найближчих десяти ронах вона походила зі сонця. При цій нагоді варто згадати, що ця пустинна держава має продовж року заледви 7-9 дощевих днів. Савд. Арабія хоче в першу чергу переключити всю свою цивільну та мілітарну комунікаційну систему на соняшну енергію із пляном, щоб вона не переставала діяти, коли б в цій країні якісь ворожі дії поважилися знищити її силову енергію, якої джерела базувалися б виключно на нафтових продуктах.

**

Деяні афринанські "чорні держави", які були зірвали з Ізраїлем дипло-матичні зв'язи підчас останньої війни, розраховуючи на їхню залежність від арабської нафти, в першу чергу Кенія і Заїре хочуть знову відновити "добро-сусідські відносини". У цих двох країнах діяли колись окремі військові изра-ільські місії і їх були видалили. Чорні держави жаліються, що вони втратили подвійно, бо тепер мусять платити потрійну ціну за нафту і втратили першо-рядних інструкторів. Тепер вони просять не лишень інструкторів, але і достави легкої зброї, яку продонує Ізраїль.

Алярм, який викликала поява советського підводного човна типу американського атомового велетня, що може вистрілювати з-під води 16 атомових ракет із засяжністю 1500 миль, появився був у віддалі заледве 350 миль від Філадельфії, Па., і Норфолку, Ва., видався для ПЕНТАГОНУ досить загадковим, бо досі того типу підводні човни не появлялися на такій віддалі, а діяли на 1000 миль від американського побережжя.

Американські морські фахівці припускають, що цей останній маневр сов. атомового човна мав на меті перевірити, як діятиме "американське морське поготівля і його евентуальна оборона". Мабуть, совети перерахувалися, бо в дуже короткому часі появилися над підводним човном окремо вивінені "детекто-радарові літани", а за ними морські бомбардувальники озброєні у вельми сильні підводні бомби. Мабуть, сов. атомовий човен одержав строгу пересторогу, бо вкортці щез, переконавшись, що американська оборона діє подивудібно швидко.

**

За вістками, що появилися у світовій пресі про те, що два брати-українці в Австралії винайшли новий тип ротаційного мотору до автомобілів, який має велику перевагу над іншими ротаційними моторами, які вже використовує автомобільна індустрія, зацікавив в першу чергу військові кола з уваги на свою економію в зужиттю пального. Він менший і легший, як інші мотори того типу, робить менше шуму, а, враховуючи постачання паливом у теперішній модернізованій армії, цей винахід зацікавив промислові кола на всіх континентах. Винахідниками є Богдан та Євген Котецькі, яким "Вісті Комбатанта" бажано успіхів та прислуги колись у своїй власній, українській армії.

**

В останніх двох роках головні арабські продуценти нафти у світі намагаються скуповувати нафтоналивні кораблі всіх можливих величин і морського тоннажу, починаючи від малих 25-35, аж до 100-200 тисяч брутто-тонн. Власники такого роду кораблів, головним чином в Європі, намагаються позбутися того роду "порожнього нерентабельного баласту", яким затарасовані деякі порти, і почали їх позбуватися навіть за половину ціни власних коштів будови. Коли того роду арабські понупці появились у ЗСА, це не лишень насторожило, але і затривожило американську воєнну флоту, яка побоюється, щоб на випадок чергової нафтової кризи в руках ворогів не опинилися — і нафта і танкери. Американська адміністрація хоче наложити т. зв. "мобілізаційну резерву" на всі більші американські танкери, а їхнім власникам платити окреме відшнодування на випадок "нерентабельности".

Говорити багато, це одна річ, а добре і мудро — це друга.

Той, хто не вміє тримати язика за зубами не знає, як і коли говорити.

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

Високоповажаний пане редакторе!

В ч. 2 "ВН", у статті д-ра Вол. Трембiцького п. н. "Санiтарно-медична справа в Україні" я прочитав, що "Новий польський наступ на схiд в травнi 1919 р. трагiчно вплинув на стан української санiтарної служби. Приходитьс'я iз сумом ствердити, що наші лiкарi, та серед них деякi жиди-лiкарi, якi до того часу сумлiнно виконували свою медичну службу в армiї, масово покидали ряди вiйска. Та негарна поведiнка частини галицьких лiкарiв дуже вiд'ємно вплинула на санiтарнi вiдносини в УГА, зросла смертнiсть серед вояцтва та збiльшилося число **ранених** i хворих по шпиталях. УГА мала в час переходу за Збруч всього 35 лiкарiв та 50 медикiв". (пiдкреслення моє).

Мiж тими 35 лiкарями був i я, молодий лiкар, як i бiльшiсть з тих, що перейшли Збруч. Не було мiж нами багато спецiалiстiв з лiкувальної чи органiзацiйної дiлянок. В Галичинi вiд лютого до травня 1919 р. шалiла епiдемія п'ятнистого тифу, на що хворiло також 34 лiкарiв, з яких 14 померло, i то переважно старших досвiдчених лiкарiв.

З армiєю перейшли за Збруч усi лiкарi, якi служили в армiї, крiм одного, що понинув полеву лiчницю ч. 2 Першого корпусу i, забравши двi пiдводи, дезинтерерував у Вигнанцi, пов. Чорткiв. Ту лiчницю перебрав я на наказ сан. шефа Першого корпусу i до неї долучив свiй вiддiл — вiдсильну точку з Красного. Деякi лiчницi з причини воєнних дiй не всiпли евануватися, мiж ними лiчницi у Станиславовi, Коломиї, Чортковi та частково в

Тернополi. Очевидно, що лiкарi, якi там працювали, не могли перейти за Збруч. Також деякi лiкарi-чужинцi залишили УГА.

Те, що один лiкар дезинтерерував, нiяк не оправдує роблення висновкiв, що "частина лiкарiв УГА не гарно повелася" i що "це було причиною зросту хворих, а навiть ранених по шпиталях".

Причиною катастрофiчного зросту епiдемії сипного i поворотного тифiв, що знищили УГА, був комплектний брак бiлля i одягу у вiйську, майже цiлковита вiдсутнiсть шпитального влаштування, брак лiжок, дезинфекцiйних середникiв та лiкiв. А чому так було, то д-р Трембiцький знає краще, нiж я.

З перспективи 56 рокiв можна робити багато критичних завваг щодо тодiшнiх подiй, але треба признати, що переважно молодi лiкарi УГА на Приднiпрянщинi чесно сповняли свiй обов'язок. Велика iдейнiсть та самопосвята рекомпензували вповнi їх фаховi недолiки. Багато з них впало жертвою свого обов'язку, а мiж ними наступнi iмена: пiдполк. лiк. Осип Ямпольяр, сотники-лiкарi: Осип Ковшевич, Тимко Крохмальний, Володимир Ноцовський, Микола Диний, Тадей Яцик, Юлiян Шпайло, Кость Танячисвич, Степан Гасюк, Денис Новак, Давид Фастман, Лев Сосенко, Євген Гайдукевич; сан. поручники: iван Мартинець, Зиновiй Паук; сан. четарi: Михайло Алиськевич, Людвин Ганкевич, Юрiй Пiкас.

Д-р Минола Терлецький
сот. лiк. УГА i УНР

БАЛЬ КОМБАТАНТІВ

Як ми вже повідомляли, ветеранські організації Торонта влаштовують у суботу, 15 листопада ц. р. спільно четвертий з черги Баль Комбатантів. Баль організує Діловий Комітет, у склад якого входять по два представники з кожної ветеранської організації. Комітет очолює голова нашої Станиці М. Бігус. На балю, який відбудеться в залах Колегії оо. Василян при вул. Вестон ч. 3100, кожна ветеранська організація буде репрезентована контестантною на кралю журналу "Вісті Комбатанта". Вибрана краля, відтан, візьме участь у Равті Укр. Преси і Радіо, репрезентуючи журнал "ВН".

Щорічно чистий дохід із балю призначається на добродійні цілі, які на думку Комітету, заслуговують на нашу піддержку. Цьогорічний дохід при-

значений на видавничий фонд "Енциклопедії Українознавства".

Хто знає про них?

Німецький відділ допомоги вдовам по колишніх членах Збройних Сил, звернувся, через свій консулят в Торонті, до Крайової Управи з проханням подати по змозі янісь інформації про двох колишніх воєнків дивізії "Галичина": Романа Ореста Федоровича, народженого 8 листопада 1925 р., і Ярослава Федоровича, народ. 28 вересня 1924 року. Обидва служили в 30-му полку. За останніми вістками, Орест мав би померти в ССРСР, а Ярослав загинув у 1944 році.

Мати Ореста і Ярослава, Юлія Федорович, яка живе в ЗСА, старається про допомогу, але не має жодних доназів. Якщо б хтось із наших членів знав щось про долю обидвох згаданих, просимо нас повідомити.

З ОБЖИЖКА СТАНИЦІ І УД УНА В ТОРОНТІ

Перед Ширшими Сходинами Станиці Братства в Торонті підслухано слідує розмову між двома селепками:

- Чув я, що сьогоднішні сходини в більшості призначені для обговорення справи зустрічі з проф. Кубійовичем та д-ром Фіголем, котрі прилітають із старого континенту по гроші на започаткування англійської мовної енциклопедії Українознавства.

--- Ой Федю, стільки років проминуло, як ми втікли з полону в Ріміні і ти ще не навчився відрізнити континент від континенту.

- Значи Міську, з тими чужими словами все маю клопіт. Може б ти нарешті мені пояснив. Також тяжко мені зрозуміти різницю між мільоном та біліоном.

- Федю, зараз вилочу тобі як на лопаті. Слухай добре. Проф. Кубійович приїжджає із старого континенту до Канади і ЗША збирати континент на Енциклопедію. А з мільонами та біліонами ще простіша справа. Коли б ми зібрали один мільон доларів і дозволили д-рові Фіголеві видавати аж по одній тисячі денно, то вони оба-цвай прифалювали б знова за континентом за три і пів року. Але, якби ми зібрали один біліон доларів, то бисмо їх тут вздріли аж за три і пів тисячі років.

- Михасю, гей зачуймо рукави та стараймося зібрати біліон і будемо мати тоді трошка довшу передишку. Ну до роботи.

ОБ'ЄДНАННЯ КОЛ. ВОЯКІВ УПА

ЗАГАЛЬНИЙ З'ЇЗД ОБ'ЄДНАННЯ КОЛ. ВОЯКІВ УПА США І КАНАДИ

В днях 30-го і 31-го серпня 1975 р. в Рочестер США, відбувся XI-ий загальний делегатський з'їзд Об'єднання кол. Вояків УПА. Самі з'їздові наради, як і посвячення прапору Станиці в Рочестер та бенкет із цієї нагоди, відбувались у залі українського Вест Сайд К्लюбу. У з'їзді взяло участь 44 делегатів, представників 8-ох Станиць Об'єднання.

З'їзд відкрив уступаючий голова Об'єднання — Петро Миколенко-Байда. Однохвилинною мовчанною вшановано пам'ять друзів, які відійшли у Вічність: Івана Хоми, Михайла Озимна-Залізняка, Михайла Федана-Сокола та д-ра Зубченка.

Президію З'їзду вибрано в складі: д-р Модест Ріпецький-Горислав — голова, Степан Баб'як-Орленко — заст. голови та Ярослава Саламаха-Рента і Михайло Федан-Смирний — секретарі.

В комісії номінаційній працювали: інж. Ярослав Струтинський, Іван Дмитрик-Драгомир та Степан Баб'як-Орленко. До резолюційної комісії вибрано: Євгена Штендера-Прірву, Юліяна Котляра та Івана Лика-Богдана.

Першими звітували члени Гол. Управи: голова — П. Миколенко-Байда, секретар — М. Ріпецька-Оксана, фін. реф. Петро Гнатюк-Дорош, заст. гол. (Канада) — В. Дашно-Марно та реф. сусп. опіни — Ст. Гула-Шеремета. Опісля від поодиноких станиць звітували: Ст. Баб'як — Торонто, О. Білевич — Нью-Йорк, В. Гудзик — Філядельфія, О. Павлюк — Дітройт, інж. Яр. Струтинський — Чікаго, І. Дерев'яник — Клівленд, І. Лялюк — Рочестер та Ю. Котляр — Пасейк. Загальний звіт із праці Редакційної Колегії подав голова — д-р М. Ріпецький-Горислав, а про стан матеріялів до 1-го тому "Літопису УПА" звітував голов. редактор видань Об'єднання — Є. Штендера-Прірва.

Приємно відмітити, що всі звіти були старанно опрацьовані та подані на письмі. Так само дискусія над звітами проходила ділово та на відповідному рівні.

По уділенні абсолюторії уступаючій Управі, вибрано нову Управу Об'єднання кол. Вояків УПА в такому складі:

- 1) інж. Ярослав Струтинський — голова
- 2) Степан Гула-Шеремета — заст. голови
- 3) Степан Баб'як-Орленко — заст. голови
- 4) Марія Ріпецька-Оксана — секретар
- 5) Володимир Сорочак-Ворон — фін. референт

- 6) Олександр Білевич-Борсук — сусп. опіна
- 7) полк. Ю. Лопатинський,
- 8) Іван Дмитрик-Драгомир,
- 9) Іван Лино-Богдан,
- 10) Степан Адамчук-Семчук — члени.

Контрольна Комісія: П. Миколенко-Байда, Вол. Дашко-Марко та П. Гнатюк-Дорош.

Багато з'їздового часу присвячено видавничим справам, які на думку всіх привяних, стоять як першочергове та найважливіше завдання усіх колишніх Вояків УПА. Тому, присмно було почути, що 1-ий том Літопису УПА, найдалі в місяці жовтні ц. р. буде готовий до друку. Неменш важливою справою, це видавничий фонд, бо ред.-колегія Об'єднання запланувала і підготвляє цілий ряд дальших томів Літопису.

Над здобуттям фондів для видавничої діяльності Об'єднання, застановлялась окрема номісія покликана З'їздом, а П. Миколенко-Байда увійшов у склад ред.-колегії, як референт видавн. фонду. Рішено також, що цього-річна коляда, яку проводять поодинокі Станиці, призначена на збірку фондів для видання Літопису.

На руки голови Президії З'їзду передано ряд письмових привітів. Привіти наспіли від: ОБВУА — Нью-Йорк, О. СУМА — Рочестер, Союзу Українок Америки — Рочестер, ОБВУА — Чікаго, проф. П. Потічного, полк. Ю. Лопатинського, д-ра М. Пронопа, в якому між інш. сказано:

"...Українська Повстанська Армія була тією збройно-політичною формацією українського народу, яка, поруч з Організацією Українських Націоналістів, взяла на себе голосний тягар боротьби за державну самостійність України в дуже важких умовах воєнного і безпосередньо післявоєнного періоду. Своєю жертвенністю, розумною, продуманою на довшу мету, стратегією і тантикою повстанської боротьби проти гітлерівської Німеччини і большевицької Москви, та, що найважливіше, своєю ідейно-політичною програмою, УПА стала одним з найвидатніших у світі революційно-визвольних факторів 1940-их років. В інших районах світу такі революційно-повстанські формації привели тоді і пізніше до самостійности десятни народів. Коли це не пощастило Українській Повстанській Армії, то так сталося тільки тому, що їй не сприяли тодішні міжнародні умови, але це в нічому не поменшує її історичного значення.

Ви, члени Об'єднання н. Вояків УПА Америки і Канади можете гордитись тим, що Ви були співучасниками і співтворцями того величнього здвигу нашої нації. Ви можете також радіти тим, що труди і нров, що їх Ви і тисячі таких як Ви дали своєму народові, що засів який Ви зробили на українській ниві, породив нових борців на рідних землях, які іншими засобами продовжують безперервну боротьбу нашого народу за державну незалежність...". Від Товариства б. Вояків УПА усно вітав З'їзд Богдан Мороз.

ПОСВЯЧЕННЯ ПРАПОРУ О'ЄДНАННЯ КОЛ. ВОЯКІВ УПА СТАНИЦІ РОЧЕСТЕР

З нагоди XI-го З'їзду Об'єднання кол. Вояків УПА, Станиця в Рочестер посвятила свій прапор.

Анту посвячення доконали Отці: о. монс. Микола Бабан, о. Василь Осташ та о. Юрій Красевич. До посвячення прапору стануло 20 осіб, представників різних організацій.

Виступ мужеського квартету та частина почесного стола під час бенкету.

Секретар Станиці та головний організатор імпрез — Іван Лико-Богдан у своєму слові з приводу посвячення прапору, між іншим сказав:

...“Сьогодні наша Станиця стоїть у почесній лаві, щоби:

— бути свіднами посвячення-хрещення свого прапору, прапору комбатантської організації — Об'єднання кол. Вояків УПА;

— відновити свої почування вірності ідеалам своєї формації УПА;

— заявити перед своєю громадою готовість нести обов'язки, що їх сформулював наш статут;

— затягнути стійку на позиціях за збереження національної ідентичності та внести свій вклад за збереження та передання вояцької традиції майбутньому поколінню;

— гідно заступати цей прапор, освячений боротьбою, жертвою крові і життя на полі бою;

— віддати ново-посвяченим прапором салют у 25-ту річницю смерти Головного Командира УПА та всім героям української визвольної боротьби: ОУН, УПА та УГВР...”.

Своє слово І. Лино закінчив словами:

“Піднесімо вгору наш прапор! Нехай він у душах зроджує спомини днів жертви і слави, будить віру у благодатність сповненого обов’язку та надію на краще завтра українського народу!”...

Фрагмент із посвячення прапору.

Опісля відбувся бенкет, господарем якого був І. Лино, а д-р Роман Рахманний виголосив доповідь присвячену питанню генези дії УПА, та її історичної потреби. Доповідь д-ра Романа Рахманного, як також інші зїздові матеріали, помістимо в черговому числі “Вістей Комбатанта”.

У мистецькій частині участь брали: Жіноче тріо — Павлина Климоchno, Анна Білоус і Стефа Павлович, при акомп. Тані Гринишин-Зімерман та її чоловіка Роберта; Мужеський кuartет — Мирослав Благий, Микола Єйна, Євген Нулик і Борис Драч, при акомп. інж. Ярослава Матковського; Микола Бабюк виголосив монолог “Війна”; та Ірина Пастухів — бандуристка. На закінчення виступали танцюристи т-ва “Черемош”.

Під час бенкету усні привіти зложили: д-р Д. Капітан від ОБВУА, В. Гульневич від Товариства б. Вояків УПА, д-р Ст. Чорній від Школи Українознавства, К. Манківський від Братства І-ої УД УНА, М. Лялька від ОДВУ, В. Попович від УНСоюзу, та м-р. Мирослав Мартинець і Микола Ейна.

По бенкеті відбулась гарна забава з танцями, яка тривала до пізньої години ночі.

В неділю, 31-го серпня в пообідніх годинах, роз'їхалась увісьна братія у різних напрямках північного американського континенту. Роз'їжджались з дуже різними думками і почуттями. Передусім з почуттям вдовolenня за виконання свого обов'язку як комбатанта, з журбою про обов'язки, які наложив З'їзд, з радістю, що зустріли друзів по зброї та захованим в думці важним питанням кого бракуватиме на черговому З'їзді?

Господарям, — Станиці Об'єднання в Рочестер — належить признання та подяка за гарне зорганізування З'їзду та тепле і дружнє прийняття.

М. Смирний

БРАТСТВО КОЛ. ВОЯКІВ І. УД УНА

ВІСТІ ІЗ СТАНИЦІ БРАТСТВА ДИВІЗІЙНИКІВ В НЬЮ ЙОРКУ

Силою своєї питомої ваги Нью Йорк є не тільки фінансовим центром світу, але й головним місцем скупчення українців в ЗСА, яких тут нараховують понад 60,000. Тут є майже всі центральні українських організацій в ЗСА і завдяки цьому Нью Йорк став центром українського громадського й політичного життя в Америці.

Очевидно, що й багато колишніх дивізійників поселилося тут. Але зорганізувати станицю Братства довелося щойно 1964 р. завдяки старанням ініціативної групи на чолі з побратимами М. Виноградником та сл. п. А. Боднарчиком. Всетяки число членів ніяк не було співмірне до числа кол. дивізійників на цьому терені, хоча всі управи старалися притягнути якнайбільше членів та розвивали по зможі широку активність. Щойно 1972 р., по довгих роках кризи, вдалося притягнути "нових" людей, зорганізувати рухливу управу та "переконати" багатьох побратимів, щоб вони стали активними членами Станиці, яка вже 1973 р. причинилася до святочного відзначення 30-ліття зформування Дивізії. Крім зросту числа членів із 35 до 90, показником активності управ є фінансовий стан та участь членів у загальних зборах, які від трьох років проходять успішно, а цього року, дня 7 березня пройшли навіть дуже успішно. 49 присутніх членів привітав уступаючий голова Р. Данилюк зокрема вітаючи

голову ГУ д-ра Р. Дранньовського та інж. І. Мокривського — голову ТУІА, який є членом Станиці. Крім цього, відмітив голова, членами Станиці є д-р Ю. Нушнір — голова Товариства Українських Лінарів Америки та М. Шмігель — голова СУМА.

Однохвилинною мовчанкою вшановано пам'ять покровителя Дивізійників, архієпископа Івана Бучна та генерала Тараса Чупринки-Шухевича в 25-ту річницю його героїської смерті.

Зборами проводила президія в складі: д-р Р. Дранньовський — голова та К. Григорович і В. Керод — секретарі. Про жваву діяльність Станиці звітував уступаючий голова Р. Данилюк. Йому довелося перебрати провід Станиці коротко по минулорічних загальних зборах, бо обраний голова Р. Гаєцький захворів, а згодом зрезигнував. Проте, Станиця стала працювати, завдяки тісній співпраці всіх членів Управи, ще жвавіше і в цьому році — році 30-ліття Бою під Бродами — відбуто цілий ряд імпрез. Річницю Бою під Бродами відзначено святочною академією при співучасті станиці Ньюарк. Зорганізовано зустріч станиць Сходу, проведено збірки на охорону могил та Суспільну службу комбатанта. Пам'ять покровителя Дивізії, Архієпископа Івана Бучна вшановано в 40-ий день Його смерті панахидою та вечором споминів.

Про фінансові досягнення, які в цьому році були в двоє більші як попереднього року, завдяки успішній праці імпрезового референта С. Шепаровича та всіх членів Управи, звітував скарбник В. Мисьнів.

Управа Станиці призначила частину доходів (1,000 дол.) на цілі Братства та громадським і молодіжним організаціям. На видавничий фонд Братства призначено 200 дол., а на пресовий фонд "Вістей Комбатанта" 100 дол. По сто дол. призначено на: фонд будови Церкви св. Юра в Нью Йорку, НТШ, УВАН та Стипендійний фонд УРС; по 50 дол.: молодіжні журнали "Веселка", "Крилаті", "Юнак", вид. фонд УРС, українським дітям в Бразилії й для ЛМК в Н. Й.

Загальні збори уділили уступаючій Управі абсолюторію із признанням за її діяльність та вибрали нову управу в такому складі: Р. Данилюк — голова, Р. Кобрин — 1-ий заст. голови, В. Керод — 2-ий заст. голови, Я. Гуменюк — секретар, В. Мисьнів — скарбник, С. Шепарович — імпрезовий референт, О. Гого-Слупчинський — мистецький реф., Г. Яремчун — госп. реф.; Я. Балабан, І. Бродило, М. Бурчак, М. Виноградник, А. Закревський, Б. Поритко, Т. Соробей — члени; Р. Гаєцький, В. Микула, Б. Семенюк — Контрольна комісія; К. Григорович, Л. Вербенець, М. Мац — Товариський суд; Р. Костирна, П. Згоба, М. Нанятин — прапорноносці. Танож обрано делегатів на Крайовий Делегатський З'їзд, заплановано працю на цю наденцію та по ділових нарадах товариською зустрічею й гутірною занінчено ще одні успішні загальні збори.

Р. Г.

Дуже глупою мусить бути ця гуска, яка прийшла в гостину до лиса.

3 ОБІЖНИКА ТОРОНТОНСЬКОЇ СТАНИЦІ БРАТСТВА

Річниця Бродів

В 31-шу річницю боїв під Бродами, заходом Управи Станиці, відправлено 22 липня ц. р. в церкві св. о. Николая панахиду. В поминальному Богослуженні взяло участь шість священиків, чотирьох з них колишні дивізійники: напелян нашої Станиці о. Володимир Шараневич, о. д-р Мирослав Стасів, о. Степан Столярчук, о. Юліян Габрусевич, о. Михайло Харина і о. Євген Бобовник.

Під час панахиди співав хор місцевого Осередку СУМ ім. Т. Чупринки "Прометей". Диригував Степан Гумінілович. Коротку і змістовну проповідь виголосив учасник Брідської битви о. д-р М. Стасів. Прапороносцями Станиці були: Петро Нудла, Володимир Гуляк і Володимир Мусяк. В панахиді взяли також участь, зі своїми організаційними прапорами, представники від 5-ої Станиці був. Укр. Вояків і спортивного Товариства "Україна".

Присутніми були також багато членів інших комбатантських організацій як Української Стрілецької Громади, Українські Січові Стрільці, Об'єднання та Товариство кол. Вояків УПА.

Після панахиди в гостинниці "Мейфер Інн", відбулася товариська зустріч, на яку прибуло коло сто колишніх дивізійників і гостей. Користаючи нагоди, голова Управи Станиці М. Бігус поінформував присутніх про біжучі справи пов'язані з діяльністю Станиці на терені Братства, як також і на ширшому полі нашого громадського сектора. Представник Патронату НТШ-Сарсель в Торонті інж. Омелян Тарнавський, інформував про надходячу зустріч з нагоди приїзду

проф. В. Кубійовича до Торонта і заходи в справі придбання фондів на докінчення видання "Енциклопедії Українознавства".

Нав'язуючи до подій, в 31-шу річницю яких присутні зібрались, коротким словом промовив колишній Рімінський "задротянець" і душа таборового театру о. С. Столярчук з Брантфорд, а під кінець цієї товариської зустрічі поділився з присутніми своїми цікавими думками добровільно зголошений (і зараз же слідуючого дня добровільно реклямований) бувший "дивізійник" о. М. Харина. При холодній перекусці і гарячій наві присутні провели вечір в товариській атмосфері, заповненій гамором цікавих розмов на різноманітні теми.

З нагоди річниці Брідських боїв появилась на сторінках газети "Свобода" глибока своїм змістом допись друга Остапа Сокольського, копію якої долучуємо до цього Обіжника для цікавості тих, які не мали нагоди читати її в газеті.

ЗБІРКА КОЛЯДИ НА ФОНД УКРАЇНСЬКИХ ВОЄННИХ ІНВАЛІДІВ

100.— дол. Кредитівна при Церкві св. о. Николая.

Разом — 100.00 дол.

по 50.— дол. "Сейф Вей Констракшин Ко. Лтд", Укр. Студ. Клуб при Університі Вотерлю, Василь Дубик, Іван і Софія Бабяк.

Разом — 200.00 дол.

по 25.— дол. "ЮБіЕй", П. Минуляк, П. Яцик, д-р М. Мицик, А. Чорній, В. Голубінський.

Разом — 150.00 дол.

по 20.— дол.: Кредитівка "Будучність", М. Шафранюк, д-р Яр. Петрущак (США), Вол. Тивонюк, Л. Бабій, д-р М. Малецький. М. і М. Бігус.

Разом — 140.00 дол.

по 15.— дол.: В. Пальчук, І. Ковальчук, В. Гуляк.

Разом — 45.00 дол.

по 10.— дол.: І. Падин, д-р О. Сокольський, П. Пиндюра, Мих. Мельник, Б. Кальба, В. Шаршаневич, Р. Соболь, Іл. Кушніренко, С. Пелех, Е. Гніп, І. Велигорський, Сукманівський, В. Скорець, Ф. Коновський, Р. Івашків, Б. Гринчишин, Б. Дусанівський, Т. Парченко, Є. Цибульський, Т. Качмарчук, В. Бойно, Д. Марущак, В. Чупринда, М. Лисий, сот. С. Гуляк, В. Гузар, д-р В. Сірський, П. Гижна, І. Церновник, Ст. Климців, В. Бонк, Б. Опалевич, С. Кушнір, В. Вдович, д-р Богдан Лялюк, М. Когут, М. Яцишин, М. Федак, М. Базилевич, М. Пітюра, Яр. Слободня, Е. Думин, Р. Бойцун, Кооператива "Плай", Арка-Квін, "Альберта Фюел", "Фючер Фюел Лтд.", "Онтаріо Міт Продактс", "Шумські Джувелерес".

Разом — 490.00 дол.

по 7.— дол.: Р. Колісник, І. Бабяк.

Разом — 14.00 дол.

по 5.— дол.: Н. Добровольський, В. Гусаревич, М. Мартинюк, Я. Парахоняк, С. Петеш, М. Лукавецький, Я. Млинарський, Книгарня "Арна" Нью-Йорк, С. Костів, Н. Н., Р. Майдан, М. Шебець, Є. Логаза, В. Женчук, В. Верига, І. Бонк, Панчун, Р. Демків, М. Саламон, П. Столяр, М. Ластівна, І. Воробець, Е. Ластівна, І. Микитюк, П. Павлишин, В. Мусяк, І. Шостак, Д. Воробець, О. Стецьків, М. Медведик, Н. Засідно, І. Гусак, В. Новак, І. Винницький, В. Шелест, В. Король, Ст. Мартюк, В. Сегін (+ 8.— дол.), Є. Бурак, М. Рудзін, Т. Гут, А. Семанишин, І. Гусаревич, Ст. Пітюра, І. Франів, Б. Мурашук, Р. Королук, Б. Гіриник, А. Коморовський, М. Пазій, Н. Пазій, О. Мурашка, Р. Романів, Крамниця взуття "Арна", О. Стеткевич, В. Переймибіда, Н. Музика, І. Ящук.

Разом — 298.00 дол.

Дрібні пожертви — 74.— дол.

Загальна сума — 1511.— дол.

СТАНИЦЯ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯНІВ 1-ої УД УНА — МОНТРЕАЛЬ

Загальні збори

Звичайні загальні збори відбулися 30 березня 1975 р. в залі Церкви при вул. Ібервіл. Збори відкрив голова Ю. Захарчук та привітав присутніх. Капелян Станиці, о. Я. Гайманович, провів молитву, а згодом однохвилинною мовчанню вшановано пам'ять архієпископа І. Бучка, добродія скитальців і опікуна кол. воєнів Дивізії в полоні в Італії, всіх героїв, що відда-

ли своє життя за Україну, та тих, які від нас відійшли.

На внесок Ю. Захарчука вибрано президію в складі: О. Сківський, предсідник, Л. Сливінський, секретар та В. Самсон, член. Л. Сливінський прочитав протокол з попередніх зборів, який прийнято без змін. Звіт за діловий рік склав Ю. Захарчук, подаючи, що управа і члени працювали активно, брали участь у різного роду

імпрезах, як от: анадеміях, маніфестаціях, ювілеях, похоронах, часто з організаційним прапором. Кожного року танож ходили з колядою на інвалідів, яна мала успіх.

Секретар В. Горбатюк подав, що в діловому році відбуто 9 засідань, одержано 7 писем, написано — 12. Скарбник Е. Чубатий подав, що приходів було 600.70 дол., сальдо на 30. З. виносить 500.80 дол. Станиця дала 2,000 дол. пожертву на Дім молоді. о. Я. Гайманович насвітлив справи патріярхату. На пропозицію голови Контрольної комісії, Е. Костюка, ухвалено абсолюторію уступаючій управі, а голові, секретареві й скарбникові дано признание.

Нову управу вибрано в наступному складі: Е. Костюк — голова, П. Кушнір — заступник голови, Е. Чубатий — скарбник, В. Горбатюк — секретар, В. Самсон — організаційний реф., І. Несторук — кольпортер, О. Цяпа — зв'язковий, В. Свобода й А. Немирівський — делегати до КУК, В. Любна — делегат до Патріярхального комітету, П. Дзюба — харчовий, С. Мельник і І. Кучарський — господарські справи; Контрольна комісія: Ю. Захарчук — голова, В. Мота — заступник, П. Турченко — член; Товариський суд: О. Снвирський — голова, І. Каянона — член; прапороносці: Л. Сливінський, О. Цяпа, М. Процьків; напелян: о. Я. Гайманович.

На внесок В. Самсона вибрано 13 групових. Нововибраний голова, Е. Костюк, подякував за довір'я до нього та занрив збори.

Зелені свята

Сьогорічні поминки на Зелені свята випали величаво при гарній погоді. О

год. 2-ій відбувся похід, за який відповідала Станиця Братства, під керівництвом голови, кол. пор. Е. Костюка, під звуки сумівської оркестри, якою диригував п. Куліш. У лавах походу маршують дивізійники, упівці, усууси. Похід підходить до пам'ятника на українському відділі кладовища, де складають вінки тим, що їх могили розсіяні по цілому світі. П'ять священиків — оо. декан І. Гаврилюк, д-р Мончан, Бринявський, Гайманович, Гар — відправляють панахиду. Співає хор під керівництвом В. Грицяя. На обличчях присутніх видно сльози, бо майже кожна родина принесла жертву в боротьбі за волю України.

Після панахиди по героях, о. Я. Гайманович відправляє панахиди по наших друзях, яких нитка життя завчасу була перерізана, В. Шульгинові і В. Комарянському. Ми взяли участь в одностроях із нашим прапором..

Спіть, друзі, про волю сніть, нехай не рідна, а канадська земля, буде вам легкою. **М. Т.**

Станиця І УД УНА повідомляє з великим жалем, що 18 серпня 1975 р. несподівано відійшов у вічність передчасно на 53 р. життя член нашої Станиці

бл. п. Василь Мельниченно.

Достойній Дружині та Рідні тут і на рідній землі Покійного складаємо вислови глибоного співчуття!

**Управа і члени Станиці
в Монреалю.**

ДРУГІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ СТАНИЦІ В ГАМІЛЬТОНІ

Загальні збори відбулися 2 лютого 1975 р. в залі Церкви св. Духа, при вул. Бартон схід, з участю 27 членів.

Голова Станиці подякував заступникові голови, Б. Кульчицькому, голові Культурно-освітньої ради, Б. Співакові, паням Я. Дибі, П. Кульчицькій та всім членам управи, які своєю працею причинилися до розвитку Гамільтонської Станиці.

Нову управу вибрано в такому складі: П. Кицінський — голова, З. Кобилянський — заступник голови, С. Романишин — секретар, Б. Садівський — скарбник, П. Антонішин і М. Костик — Суспільна опіка, Т. Помайба — пресовий реф., Р. Гнатишак, Ю. Диба, М. Кульчицький — Контрольна комісія, Б. Співак, Р. Самотула, В. Садівський, Р. Нозак, Р. Бучинський, О. Шпак, М. Маргаль, І. Домарацький — Культурно-освітня рада, Б. Кульчицький — член управи.

Станиця має на списку 84 дивізійники, які отримують "Обіжники", 36 членів заплатило владку за 1974 р. 38 передплачує "Вісті Комбатанта", 10 відмовило передплату, 14 читає "Вісті" на кредит.

Станиця брала участь у Святі державности — 22 січня, студентській забаві — 26 січня, концерті Ганни Колесник — 13 березня, Панахиді на Зелені Свята — 2 червня. 28 липня була відправлена Панахида за поляглих друзів під Бродами.

Станиця була господарем зустрічі з науковцями д-ром В. Кубійовичем і д-ром А. Фіголем, на якій зібрано 5,000 дол. на Енциклопедію Українознавства.

Станиця бере активну участь у праці відділу КУК, допомагала проводити збірку національної вкладки, а Б. Кульчицький очолював Комітет оборони Валентина Мороза, в якому наші члени брали активну участь. Місяць листопад 1974 р. був призначений для СКВУ і з тої нагоди в Гамільтоні зібрано приблизно 1,000 дол.

За ініціативою Станиці, 11 листопада 1974 р. влаштовано Апель — свято героїв при співучасті всіх ветеранських організацій, а Баль "Червоної Калини" з презентацією дебютанток здобув собі славу як також фінансовий прибуток, що дає запоруку кращого розвитку праці. Культурно-освітня рада видала також "Одностінку".

Суспільна допомога при Станиці, під нерівництвом пані Я. Дибі, яка відвідувала хворих та зайнялася різдвяними дарунками для сиріт, була досить активна. Станиця дала такі пожертви: Курси українознавства — 100 дол., Енциклопедія Українознавства — 100 дол., коляда на інвалідів — 206 дол., пресфонд "ВН" — 88 дол., пресфонд "Гомону України" — 20 дол., СКВУ — 250 дол., Шевченківська фундація — 50 дол., Стрілецькі могили — 100 дол., дітям дивізійника 10 дол. Станиця вплатила на бюджет до КУ 250 дол. та на культ.-освітні цілі (нижня Гайне) — 160 дол.

Нова управа Станиці має на меті згуртувати всіх кол. воєнів Дивізії чи інших формацій, бо у більшому гурті є кращий плід. У плані є також заохочування нашої молоді вступати до військових академій та вчитися військового фаху.

ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ...

† БОГДАН МУСИЙ

9 червня 1975 р. по тяжкій недузі відійшов у вічність на 60-му році життя кол. вояк І УД УНА — учасник бою під Бродами св. п. Богдан Мусій.

Покійний народився 1915 р. в Західній Україні. Вже з гімназійної лавки включається в організовану боротьбу за визволення України і продовжує її з вибухом другої світової війни. В 1943 р. голоситься до Дивізії "Галичина" і переходить з нею усі вишколи і бої під Бродами. Пробивається щасливо з оточення і далі в її рядах зводить останні бої. По війні відбив полон і по тяжких трудах переїздить до ЗСА і поселюється з родиною в Гартфорді, Конн., де включається в організоване українське життя.

Станиці Б-ва Гартфорду і Нью Гейвену взяли участь в Панахиді з прапорами і почесною стійкою та відправила свого Потратима на вічний спочинок.

Прощали Покійного гол. місцевого Відділу УНКА від цілої громади і товариств д-р Й. Теслюк, а від Станиці

Б-ва і цілого Б-ва І УД УНА гол. Станиці М. Павлічко та передав прапор і шапку горем прибитій дружині, як символ вояка, а також д-р М. Снігурович від УНСоюзу.

Покійний осиротив дружину, доню, внуків і сестру та брата в Україні.

Замість квітів на свіжу могилу зібрано на Церкву в потребі \$508.85 і \$40.00 на фонд українському інвалідові.

Вічна Тобі пам'ять незабутній Побратиме наш.

М. П.

ПЕТРО ІВАНИЦЬКИЙ

роджений 1 січня 1916 р., с. Витків, повіт Радехів, Зах. Україна, помер 24 червня 1975 р. у Вінніпегу. Полишив дві сестри у Вінніпегу, пані М. Левнім і С. Паличук, та трьох братів в Україні, Григорій, Пилип і Павло.

Як молодий юнак вступає до 1-ої УД УНА, приділений до 29 полку, до батальйону Вільднера, бере участь у боях, по капітуляції перебуває в Ріміні, по звільненні переїздить до Шнотії. Опісля емігрує до Вінніпегу, включається в громадське життя, є членом Станиці Вінніпегу та 141 Відділу Легіону.

Члени Станиці відправили понійного Петра на цвинтар "Глен Іден". На тризні прощав від Станиці Братства Лев Рудницький, на заклик П. Карп'яна зібрано \$57.00, з того призначено для жінок при церкві \$17, а на "Вісті Комбатанта" \$40.

CONTENTS

P. Tychyna: The war (poem)	2
Commentary:	
M. Maleckyj: Quo Vadis?	3
Contemporary:	
I. R.: Commemorating UPA activity... ..	7
I. Kedryn: Little outcome from great expectations	10
Ya. Kurdydyk: Detante, Vietnam and military reality	13
Yu. Tys-Krokhmaluk: Let's not forget our comrades	17
B. Skala: For the unification of all forme UPA soldiers in one organization	20
Peoples and opinions:	
L. Shankovsky: About the military traditions	23
M. Sulyma: Shall we be able to withstand?	27
The Past	
Sir E. Shepherd Creasy: The Battle of Poltava in 1709	33
W. Trembickyj: Crimean Tatars in the national and political aspects	43
Mykyta I. Mandryka: A thesaurus of documentary photographs	63
R. K.: About legends and jubilees... (satire)	58
Letters to the Editor	67
Military chronicles:	65
Chronicle and information	68-78
Association of former UPA Soldiers	68
Brotherhood of Former Soldiers of I. U.D. UNA	73
Obituaries:	77-79
Vasyl' Melnychenko (77); Bohdan Musiy (79); Petro Ivanytsky (79)	

JOHNNY'S FINISHING SHOP

888 Dupont Street

Toronto 4, Ont.

Tel.: 535-6326

Відновляємо та реставруємо знищені меблі й антики,
хоча б вони були з княжої, козацької чи римінської доби.

ІВАН ДУДИСЬ

В разі потреби за солідною обслугою звертайтеся

ДО

УКРАїнСЬКОГО ПОХОРОННОГО ЗАВЕДЕННЯ

J. CARDINAL & SON

366 Bathurst Street, Toronto, Ontario — Tel.: 368-1444

92 Annette Street, Toronto, Ontario — Tel.: 762-8141

ALU-WOOD WINDOWS & DOORS CO.

Алюмінієві вікна і двері

3195 Lenworth Dr., Cooksville, Ontario

УКРАїнСЬКА САМОСТІЙНА ФІРМА

ALBERTA FUEL OIL LTD.

278 Bathurst Street — Toronto, Ontario — Tel.: EM 2-3224

Постачання опалової оливи

Українська будівельна фірма

E. KOST CONSTRUCTION CO. LTD.

Mississauga, Ontario

Tel.: 270-0070

Будова нових хат і фабрик.

Власник: Євген Коструба.

U.S.A. — \$1.50

Canada — \$1.50

Звертаємо увагу нашим Шановним читачам, що адреса Адміністрації є:

VISTI KOMBATANTA — VETERANS' NEWS

P. O. Box 279, Stn. "D", Toronto 9, Ontario, Canada

Туди просимо звертатися у всіх адміністративних справах «Вістей Комбатанта» і пересилати свої залеглості та передплати.

Давніша поштова скринька в Нью Йорку, ЗСА, є нечинна.

Адміністрація

Перше українське бюро подорожі

МАРКІЯНА КОГУТА і ІГОРЯ КУРИЛІВА

BLOOR TRAVEL AGENCY
1190 Bloor Street West, Toronto 4, Ontario

Tel.: 535-2135 & 535-2136

- спроваджує рідних на постійне перебування або на візити,
- продаж квитків на всі літунські, корабельні та автобусові лінії,
- нотаріальні завірення документів — особистих, спадкових і т. п.,
- переклади з різних мов.

**НЕ ЙДИ, НЕ ШУКАЙ ЧУЖИХ СОБІ БЮР, БО
НАЙКРАЩЕ ОБСЛУЖИТЬ "АГЕНЦІЯ БЛЮР"!**

СОЛІДНА ОБСЛУГА В УКРАЇНСЬКІЙ ФІРМІ

R. CHOLKAN CO. LTD.

Real Estate Brockers and General Insurance

527 Bloor St. W. (near Bathurst St.), Toronto, Ont., 532-4404

2232 Bloor St. W. (n. Runnymede Rd.), Toronto, Ont. 767-5454

660 Wilson Ave. (near Dufferin), Toronto, Ontario, 636-1501

10 Collier Street, — Barrie, Ontario, — Telephone: 728-4401

217 King Street — St. Catherines, Ontario, — Phone: 682-6628